

Univerzita Palackého v Olomouci

Fakulta filozofická

Katedra historie

Bakalářská práce

OBRAZ POSMRTNÉHO ŽIVOTA VE VIZIONÁŘSKÉ LITERATUŘE V NOVOVĚKU

Marek Polach

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Pavlíčková, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně na základě citovaných pramenů a literatury.

V Olomouci, 13. dubna 2013

Obsah

Úvod.....	5
1. Definice smrti – lékařskobiologické hledisko.....	13
2. Církevní představy v pozdním středověku a novověku do 16. století.....	15
2.1 Peklo.....	16
2.2 Očistec.....	18
2.3 Nebe	20
3. Představy posmrtného bytí od 16. do 19. století v oficiálním pojetí.....	23
3.1 Pojetí Pekla a Očistce u protestantů.....	24
3.2 Pojetí Pekla a Očistce u katolíků.....	24
3.3 Pojetí Nebe u katolíků.....	26
3.4 Pojetí Nebe u protestantů.....	28
4. Vývoj představ v katolické církvi dnes	29
4.1 Peklo.....	30
4.2 Očistec.....	30
4.3 Nebe.....	30
5. Vize posmrtného života ve vizionářské literatuře v novověku.....	31
5.1 17. století.....	31
5.1.1 John Bunyan.....	33
5.2 18. století.....	37
5.2.1 George de Benneville.....	38
5.2.2 Emanuel Swedenborg.....	42
5.3 19. století.....	45
5.3.1 Daisy Dryden.....	47
5.3.2 Edgar Cayce.....	49

Závěr.....	52
Seznam pramenů	60
Seznam literatury	61
Resumé.....	63

Úvod

Jak už název napovídá, chtěl bych se věnovat představám posmrtného života ve vymezené oblasti a čase. Toto téma je zajímavé a pro naše předky bylo velmi významné, ale dnešní materialistická doba odsunula smrt a vše, co s ní souvisí, na okraj jakéhokoli zájmu. Smrt se stala v dnešní době skoro tabu a skoro většina lidí o ní nechce mluvit nebo psát. Pokud přece jen se někde objeví zmínka o smrti, tak ji většinou bagatelizuje. Samozřejmě že se najde několik „vlaštovek“, které se tomuto tématu budou věnovat, ale jak kvalitně? Sám jsem se setkal s mnoha rozdílnými úrovněmi pohledů, ale nenašel jsem téměř žádné dílo, které by se jen blížilo mým představám. Vždy jsem našel díla čerpající své poznatky z umění, z oficiálních dokumentů, ale nenašel jsem téměř nic, co by bylo věnovalo opravdovým představám lidí. Copak je to nemožné? Obtížné ano, ale ne nemožné. Začal jsem se tomuto tématu věnovat a objevil jsem prameny, které jsem hledal. Je také docela možné, a dokonce pravděpodobné, že se zde projeví určitá míra mé interpretace a představ. Když jsem však zjišťoval názory a interpretaci jednotlivých pramenů, došel jsem k závěru, že to co tam vidím, tak nevnímám jen já, ale také další lidé, kteří se tomuto tématu věnují. Někdo by mohl namítnout, že určité představy máme všichni, ale takto by bylo možné zrelativizovat veškeré poznání. Odlišnost od ostatních prací na toto nebo podobné téma je, že jsem se zaměřil na anglosaskou oblast ve vymezeném čase 17. až 19. století a specifikoval okolnosti vzniku vizí, jež používám jako hlavní prameny.

Jsem si vědom toho, že poznání vycházející z určité kultury, přetrvává déle než samotná kultura a spolu s dalšími myšlenkami tvoří další svébytnou strukturu. Pouze studium z určitého pohledu a s dostatečnou mírou kritiky je smysluplné a teprve spolu s dalšími pohledy na věc se problému samotnému můžeme přiblížit, neboť

problém sám vyvstal z určité doby a nálady a my se mu přibližujeme ze své doby a z určité duchovní roviny. Je nesprávné považovat pouze jeden názor na interpretaci toho kterého problému za naprosto správný, neboť každá doba a člověk přidávají něco dalšího a tím se přibližují původnímu základu. Mnohé výklady umožňují se přiblížit původnosti.

Budu se zabývat představami posmrtného života, jež jsou zobrazeny a obsaženy ve vizionářské literatuře. Pojem vizionářská literatura má mnoho významů, a proto nejprve vysvětlím, jak tento pojem chápu, a tím také vymezím oblast zájmu. Vizionářská literatura je literatura obsahující vize popisující posmrtný život - tedy posmrtnou existenci. Jedním z kritérií pro to, abych nějakou vizi zařadil do své práce, je její větší dobová známost. Tím tato vize mohla mít určitý vliv na smýšlení ostatních osob anebo mohla vyjadřovat myšlenky určité skupiny lidí. Příkladem může být Swedenborgovo dílo, které vyšlo ještě za jeho života a je vydáváno dodnes. Budu se tedy snažit nalézt a zpracovat prameny vydané knižně nebo nějakým jiným masovým způsobem.

K jednotlivým obdobím bych chtěl přiřadit vždy ten nejznámější pramen nebo prameny, neboť budu muset vzít v úvahu, že v určitých dobách bylo oblíbeno a známo více děl na dané téma. Mnohým se bude zdát zvláštní, že na tak dlouhé období, které jsem zvolil a které sahá od 17. do konce dlouhého 19. století, zde ukáži jen několik málo příkladů, které určitě nepřekročí jednu desítku. Jedním z důvodů je doporučený rozsah práce a také to, že se budu snažit ukázat jen nejznámější a nejrozšířenější příklady vizionářské literatury. Rozhodl jsem se proto využít metody sondy, která je nejvhodnější pro můj záměr.

Oblast mého zájmu se bude vztahovat k západní Evropě a Severní Americe, tedy na oblast anglofonní, a to z důvodu přístupnosti pramenů, mých jazykových

znalostí a možností a také podobností, provázaností a příbuzností kultury v této oblasti. Počítám rovněž s tím, že v určitých obdobích budu muset použít literaturu i ze sousedních států, pokud její význam zasáhl i mnou sledovanou oblast a dotyčný autor měl kontakty s touto oblastí nebo v ní pobýval.

Z náboženského hlediska se jedná o oblasti převážně protestantské s katolickou menšinou. V pojetí posmrtného bytí vycházejí ze stejných zdrojů a vývoj byl po dlouhou dobu společný.

Mým přáním je vytvořit nástin vývoje představ o posmrtném bytí, a to konfrontací oficiálních církevních představ s představami pocházejícími od jednotlivých autorů ze světského i duchovního prostředí.

Dalším kritériem pro výběr a zařazení do práce, mimo již zmíněných, tedy vize, větší dobové rozšíření v době od 17. do 19. století, anglofonní oblast, jsou okolnosti vzniku vize. Tedy vize vzniknuvší při zážitku blízkosti smrti, často označované také jako NDE,¹ který většinou nastává při klinické smrti nebo také v situacích intenzivního fyzického popřípadě psychického nebezpečí. Za těchto okolností mívají osoby velmi silné psychické prožitky, které mohou obsahovat transcendentální nebo i mystické prvky. Pro detailnější definici odkazuji na stránku věnovanou této tématice.² Jedním z důvodů, proč jsem si vybral kritérium klinické smrti je, že to je mezní vypjatá životní situace, ve které se opravdu projeví, v co člověk věří. Mám zkušenost, že pouze extrémní životní situace ukáží, v co člověk věří a jaký doopravdy je. Klinickou smrtí se budu zabývat v oddíle věnovaném definování smrti.

Tyto všechny důvody vysvětlují, proč zde mám jen několik vizí na století. Samozřejmě čím starší období, tím je méně známých a rozšířených zpráv. Dá se

---

1 Near death experiences – zkušenosti nebo zážitky blízko smrti.

2 http://nde.cz//index.php?option=com_content&task=view&id=29&Itemid=56

řící, že tento počet do minulosti klesá geometrickou řadou v každém století. Tak se mi to jeví a vycházím z vlastních nálezů podle zadaných parametrů. To ale neznamená, že neexistuje bohatý počet těch lokálních vizí, které ale nejsou rozšířeny na velkém území. Je velmi pravděpodobné, že se počty nalezených vizí budou také měnit podle zadaných měřítek. Z toho také vyplývá, že dělení bude přibližně podle staletí, ale jejich hranice nebudou přesně matematické. Příkladem může být dlouhé 19. století, které končí začátkem 1. světové války. Je to nejjednodušší dělení a ne každému vyhovuje, ale pro tuto práci, kdy použiji jen nejvýznamnější vize, je dostačující.

Ve své práci se budu snažit zjistit nejčastěji se opakující obrazy nebo symboly smrti a jejich srovnáním s oficiálními církevními dogmaty ukázat jejich případný vývoj a proměny, popřípadě zda se ovlivňovaly jednotlivé představy navzájem nebo zda se ovlivňovaly s oficiálními dogmaty (církví uznané vzorce představ) anebo zda se tam vyskytují určité málo proměnlivé obrazy. Proto se také pokusím udělat přibližný vývoj křesťanské eschatologie, tedy posledních věcí člověka ve sledované době, abych ho mohl porovnat s vizemi. Ve mnou sledovaném období a území budu pracovat jak s evangelickými církvemi, tak církví katolickou. Jediným rozdílem mezi těmito církvemi v této oblasti je pohled na Očistec, ale pohled na Nebe a Peklo je přibližně stejný, neboť vychází ze stejného vývoje a zdrojů. Věci týkající se dosažení jednotlivých oblastí nejsou pro mou práci důležité, a tak se jimi nebudu zabývat. Uvedu také tendenci, jež se projevila v katolické církvi v 19. a zejména 20. století, a to zabstraktnění Nebe, Pekla a Očistce. V protestantských církvích je pohled na Nebe a Peklo téměř neměnný.

Udělám také exkurz do středověku, popřípadě starších dob, abych nastínil vývoj eschatologie. Upozorňuji, že pro středověk je pramenná základna kusá a rozmanitá a mé závěry odpovídají stupni mé znalosti. Také nastíním vývoj ve 20. století a jeho

specifika.

Duchovní a ideový vývoj člověka je v mnoha oblastech velmi obtížné, ne-li nemožné, zrekonstruovat, ale pokusím se nastínit alespoň oblast, pro kterou jsou prameny a která také byla pro tehdejší lidi důležitá, neboť ideový svět člověka má také nezanedbatelný vliv na jeho jednání.

Prozatím se fenoménu klinické smrti a vizím, které ho často provázejí, lidé věnovali z lékařského a náboženského hlediska, ale poměrně dost se tomu dnes věnují různé zájmové skupiny a nadšenci a je produkována popularizační a popularizačně-naučná literatura. Podle mých informací se klinické smrti věnuje vědecká veřejnost zatím 40 let a zájem je přenesen primárně na 20. století. Většinou se této problematice věnují čistě z hlediska lékařského nebo čistě z hlediska vývoje fenoménu samotného. Já bych se této problematice chtěl věnovat z historického hlediska jako vývoji představ v určitém vymezeném prostoru a čase (do 19. století) a srovnat ji s křesťanskou eschatologií.

Je také důležité zmínit, že je rozdíl mezi vizí samotnou a jejím textovým ztvárněním, neboť ať chceme nebo ne, je to už upravený text. Vliv na to má jak samotná autorova autocenzura, tak cenzura a jazyková nebo stylistická úprava. A to platí jak pro vize určené k vydání, tak i pro deníkové záznamy, ale možná v menší míře. V deníkových záznamech, pokud nebyly určeny k publikaci, je větší možnost zachování autenticity textu vize. Je tedy otázkou, do jaké míry je možno zrekonstruovat pravdivě představy při těchto vlivech. Musíme doufat, že to, co nám po sobě autoři vizí zanechali, má co největší míru autentičnosti, ale naprostou určitě ne. Patrně nejvíce ovlivněná je vize od Daisy Dryden, kterou sepsali její rodiče, tedy další strana, až nějaký čas po jejím skonu. Nikdy se nám asi nepodaří zrekonstruovat pravdivě jednotlivé představy, ale jen něco, co se jim bude více či méně blížit v

závislosti na dobových preferencích.

Osobně se k jednotlivým vizím stavím tak, že je tam zachována alespoň určitá část autenticity, která může vypovídat.

Dále jsem se rozhodl shrnutí závěrů vložit do závěru a ne za jednotlivé vize.

Zmíním také dosavadní výzkum v oblasti historie smrti. Smrt je nedílnou součástí života a jako taková se stala předmětem zájmu již dříve. Nejdříve francouzská historiografie ve druhé polovině 20. století vyzvedla tematiku smrti jako zástupce mentalit. Zde výrazně vystupuje Philippe Ariès. Francouzská historiografická škola *Annales* naznačuje dva přístupy k této problematice.

Zástupcem prvního postupu je již výše zmíněný Philippe Ariès. Ten se zabýval většinou prameny, které nemají hromadnou povahu, a hlavně se snažil proniknout za tyto prameny a odhalit jevy, které stojí za nimi. Nabyl přesvědčení, že změny představ a přístupu ke smrti probíhaly velice pomalu ve větším časovém poli. Přichází s termínem „*ochočená smrt*“³, kterým charakterizuje postoj ke smrti až do 11. a 12. století, kdy tato smrt byla důvěrně známá, očekávaná a normální. V období od 13. do 18. století podle Arièse člověk poznal „*smrt sebe sama*“⁴, kdy proběhly změny v souvislosti s konstituováním očištěnce. Člověk zde umíral jako individualizovaný jedinec. Tato změna zasáhla také tradici přípravy na smrt. V průběhu 16. a 17. století začal člověk podle Arièse přistupovat jakoby ze vzdálenosti a odcizoval se jí a od konce 17. století byla brána jako násilné přerušení každodenního života. Na druhé straně se jí připisovaly nové znaky jako vznešenost, krása a důstojnost. Zde můžeme také vidět pramen pro barokní okouzlení smrtí, ale také strachu z ní.⁵

---

3 ARIÈS, Philippe: *Dějiny smrti: Doba ležících*. Praha, 2000, s. 17-44.

4 Tamtéž, s. 127-128.

5 Tamtéž, s. 142-158.

Michel Vovelle je představitel druhé cesty k tomuto tématu. Dle jeho teorie jde o rozlišení „fyzické smrti“ a „zkušenosti se smrtí“. V obou těchto případech se jedná o vnější znaky citového přístupu měnící se v průběhu doby. Míra důležitosti smrti nebyla vždy stejná a měnila se.⁶

Další francouzský historik André Corvisier ve svém díle *Tance smrti*, dává Arièsovi a jeho pokračovatelům vinu za ztrátu eschatologického rozměru tohoto tématu ve prospěch vědecké strohosti.⁷

Další historik Norbert Ohler na eschatologických rituálech v knize *Umírání a smrt ve středověku* ukazuje, jak určité středověké ozvěny a zbytky ovlivnily vnímání smrti v dalších dobách.⁸ Velký význam má i dílo od dalšího příslušníka školy *Annales* Jeana Delumeaua *Hřích a strach*, které vypovídá o vlivu strachu na utváření novověké evropské kultury.⁹

Tématika smrti zatím příliš české nebo i moravské historiky nelákala a děl je tudíž na toto téma poskrovnu. Smrt a s ní spojené pohřební rituály byly součástí bádání o roli slavností v dějinách, a tak Jaroslav Pánek a Josef Válka použili toto téma do své typologie slavností.¹⁰ Významná díla Josefa Války *Myšlení a obraz v dějinách kultury a Manýrismus a baroko v české kultuře 17. a 1. pol. 18. století* se stala východiskem pro začlenění zkoumaných děl do dobového kontextu. Smrtí v novověku a především přípravami na odchod nebo pohřebními rituály se zabývají práce Pavla Krále *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku* a *Knihy o dobrém umírání v českém prostředí ve druhé polovině 16. a první půli 17. století*.¹¹ K tomuto období přispěl i Tomáš Malý svým dílem *Smrt a spása mezi Tridentinem a*

---

6 VOVELLE, Michel. *Idéologies et Mentalités*. Paris, 1982, s. 65-70. (Anglický překlad dostupný na JSTOR pod názvem *Ideologies and Mentalities* by Michel Vovelle; Eamon O'Flaherty)

7 CORVISIER, André: *Tance smrti*. Praha, 2002, 126 s.

8 OHLER, Norbert: *Umírání a smrt ve středověku*. Jinočany, 2001, 409 s.

9 DELUMEAU, Jean: *Hřích a strach: pocit viny na evropském Západě ve 13. až 18. století*. Praha, 1998, 722 s.

10 PÁNEK, Jaroslav: *Aristokratické slavnosti české renesance*. Brno, 1987, s. 296-297.

11 KRÁL, Pavel: *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*. České Budějovice, 2004, s. 9-11.

sekularizací. Jeho práce ukazuje podobu zbožnosti laiků v pobělohorské době skrze výzkum dobové literatury a měšťanských závětí, kde autor ukazuje změny v konceptu spásy duše.¹²

Přínos české historiografie k tomuto tématu je skromný, což se ale nedá říci o literárních historících, jejichž díla k tématu vnímání smrti i okolnostem, jež je utvářejí, jsou v období baroka hojnější. Práce Václava Černého, Josefa Vašici a Zdeňka Kalisty přinášejí kromě literárně vědných rozborů také náhled na kulturní, společenské nebo duchovní činitele vzniku jednotlivých děl, vztah barokního člověka k tomuto světu i světu posmrtnému a v mnohém nahrazují historiografické výzkumy. Václav Černý představil své znalosti v díle *Až do předsíně nebes* a některé jeho názory ovlivnily formování pozdějších názorů.¹³ *České literární baroko* Josefa Vašici ukázalo dlouho opomíjené krásy a hodnoty baroka¹⁴. Knihy Zdeňka Kalisty *České baroko*, *Tvář baroka* a v nich uvedené pojmy se už staly srozumitelnými a používanými termíny.¹⁵

Nesmíme ještě zapomenout uvést Miloše Sládka a jeho práci *Vítr jest život člověka aneb Život a smrt v české barokní próze*. Tento výbor barokních tisků a rukopisů ukazuje literární obraz posledních věcí člověka v českém prostředí.¹⁶

Jak vidíme, je děl zabývajících se tématem smrti poměrně málo. Já bych se tedy chtěl pokusit vytvořit alespoň nástin vývoje obrazu posmrtného bytí, především míst samotných z jiného pohledu, a to zážitků blízkosti smrti a také ukázat vývoj v jiné části světa, než jsou výše uvedené oblasti, tedy anglosaské.

V souvislosti s uvedenými pracemi bych chtěl svou práci koncipovat z jiného úhlu pohledu, než jsou jednotlivé praktické projevy víry v posmrtný život, jako

---

12 MALÝ, Tomáš: *Smrt a spása mezi Tridentinem a sekularizací*. Brno, 2009, 351 s.

13 ČERNÝ, Václav: *Až do předsíně nebes*. Praha, 1996, 457 s.

14 VAŠICA, Josef: *České literární baroko*. Praha, 1995, 349 s.

15 KALISTA, Zdeněk: *České baroko*. Praha, 1941, 351 s.

16 SLÁDEK, Miloš: *Vítr jest život člověka aneb Život a smrt v české barokní próze*. Jinočany, 2000, 323 s.

například testamenty nebo slavnosti. Rád bych se zabýval samotnými představami.

1. Definice smrti – lékařsko biologické hledisko

V úvodu jsem několikrát použil slovo smrt nebo klinická smrt. Co to ale je smrt? A můžeme definovat smrt? Co o smrti můžeme říci s určitostí je, že je to jediná jistota života. Na tyto otázky se nyní pokusím odpovědět.

Po dlouhý čas se lidé domnívali a mnohdy ještě domnívají, že můžeme určit okamžik smrti. Tento okamžik nastává, když dotyčná osoba nedýchá a netluče jí srdce, tehdy je považována za mrtvého. O tom, že to nebyla pravda a nedalo se na to spolehnout, vypovídají případy, kdy byli lidé pohřbeni zaživa.¹⁷ S rozvojem vědy a techniky se také rozvíjelo lékařství a jeho diagnostické metody. Významný je elektroencefalogram (EEG), jež zaznamenává fungování mozku a v případě smrti jeho přestání. Tak se k dvěma dřívějším příznakům smrti přidal třetí, a to vyhasnutí fungování mozku.

I když se sejdou všechny tyto tři příznaky, není tento stav ireverzibilní. Dalo by se říci, že je to začátek smrti, neboť v lékařské vědě není smrt jako smrt. Smrt je vlastně proces o několika stádiích. Když se sejdou všechny tři skutečnosti považované za indikátory smrti, tedy zástava srdce, dechu a mozku, nastává nejprve klinická smrt.

Klinická smrt trvá zpravidla přibližně do páté minuty od zástavy dechu, srdce a mozku. V této době je možné člověka oživit, aniž by měl výraznější trvalé následky. Přestože mozek v této době nepracuje, neustále spotřebovává kyslík z krve a svalů na svou existenci a teoreticky v něm může probíhat činnost, která se také mnohokrát děje. Lidé mívají různé představy a vize a na ty se zaměřují, neboť není lepšího způsobu poznání, jaký člověk je a v co doopravdy věří, než krajní situace. A tento

---

¹⁷ KÜNG, Hans: *Věčný život?* Praha, 2006, s. 34.

okamžik je do slova a do písmene krajní mez, ve které se člověk může ocitnout. Víze, jež člověk zažívá, většinou probíhají během pěti minut od zástavy činnosti orgánů, ale také se někdy mohou vyskytovat nějakou různě dlouhou dobu před samotnou klinickou smrtí a někdy také v dalších fázích následujících po klinické smrti. Mnohými jsou považovány za neprůkazné, ale Bruce Greyson, lékař a ředitel oddělení percepčních studií na Virginské univerzitě, tvrdí, že NDE jsou spolehlivé, protože vyprávění lidí, kteří klinickou smrtí prošli, se časem nemění.¹⁸ Ale studium tohoto fenoménu je teprve na začátku z lékařského hlediska a z hlediska historie ani nemluvě.

Po klinické smrti začíná smrt mozku. Probíhá přibližně v době pět až deset minut po zástavě činnosti orgánů. V této době odumírají gangliové buňky v mozku¹⁹ v důsledku hypoxie a anoxie, tedy nedostatku a poté nepřítomnosti kyslíku v těle a tkáních.

Po 10 minutách bez poskytnutí pomoci je šance na přežití či zachování plné funkčnosti mozku takřka nulová.²⁰ Nastává mozková smrt, což je nezvratné vymizení všech mozkových funkcí včetně funkcí mozkového kmene. Při mozkové smrti je dotyčná osoba v hlubokém kómatu bez reakce na jakékoli zevní i vnitřní stimuly, nemá sebemenší dechovou aktivitu. Nelze vyvolat žádný reflex, jehož centrum je v mozkovém kmeni. Nastala „ztráta kognitivních funkcí spojených s funkcí cerebrálního kortexu, což znamená trvalou ztrátu lidské osobnosti.“²¹ Pokud není nadále uměle

---

18 LAM, Stephanie: *Klinická smrt: Shrnutí třiceti let výzkumu, část 1*. In: <http://www.velkaepocha.sk/2011100318106/Klinicka-smrt-Shrnuti-triceti-let-vyzkumu-cast-1.html>. [cit. 1.4. 2013].

19 *Gangliová buňka*. In: <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/gangliova-bunka> [cit. 1.4. 2013].

gangliová buňka – nervová buňka gangliová lišta crista neuralis, neurální lišta – provazec buněk neuroektodermu táhnoucí se podél nervové trubice. Většina buněk diferencuje v buňky nervových ganglií hlavových spinálních a vegetativních nervů a v buňky Schwannovy a satelitní, dále v chromafinní buňky dřeně nadledvin a paraganglií, pigmentové buňky melanocyty, ale i buňky plen mozkových, část hlavového mezenchymu a snad i odontoblasty.

20 *Boj o čas, řetěz přežití*. In: <http://www.mediprax.cz/index.php?id=aed.html> [cit. 1.4. 2013].

21 MLČOCH, Zbyněk: *Smrt mozku - příznaky, projevy, vyšetření*. In: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/medicina/neurologie-nemoci-vysetreni/smrt-mozku-priznaky-projevy-vysetreni>

dostáván kyslík do těla, nastává biologická smrt.

Biologická smrt nastává po odumření gangliových buněk a dochází k posmrtným změnám, které se považují za příznaky biologické smrti vlivem fyzikálních a chemických vlivů, jejichž působením dochází k rozpadu struktur. Mezi posmrtné změny patří vychladnutí těla, posmrtné skvrny, posmrtná bledost a další.²² Této fáze je dosaženo, pokud není tělo zásobeno kyslíkem více jak dvacet minut. U podchlazení se tato doba prodlužuje. Tento stav je ireverzibilní, proto je považován za pravou smrt. Je to stav, kdy tělo už nelze oživit.

Považoval jsem za nutné definovat smrt a její části, a to z toho důvodu, že se zaměřuji na vize získané v důsledku klinické smrti, a pokud bych zde definoval jen tuto část, mohlo by to být zavádějící. Další důvod byl, že nelze studovat představy posmrtného bytí, aniž by se člověk nejdříve nepodíval na smrt. V neposlední řadě upozorňuji, že jsem členění, které odpovídá mé práci, promýšlel ze všech úhlů a vybral jsem to nejvhodnější, ale existují také další způsoby dělení v závislosti na tom, z jakého úhlu zájmu se na ně díváme.

2. Církevní představy v pozdním středověku a novověku do 16. století

Pro rekonstrukci církevních představ jsem se rozhodl z množství dostupné literatury využít k citaci komplexnější díla. Informace v nich uvedené jsem porovnával s ostatní dostupnou literaturou. Pro tuto práci jsou nejdůležitější ale představy těchto míst.

Rád bych ukázal celistvý vývoj křesťanské eschatologie od počátku přes různé obtíže ve vývoji až do vrcholu, ale obávám se, že mi to doporučený rozsah práce neumožní, a tudíž ukáži pravděpodobný zrekonstruovaný obraz představ posmrtné existence v pozdním středověku a počátku novověku a pokud to bude důležité, tak

---

[cit. 1.4.2013].

22 *Patologie*. In: www.soudom.cz/Ucebnice/Zdravoveda/Ctvrty_rocnik/1.pdf [cit. 1.4.2013].

zmíním i starší vlivy. Vývoj je vlastně střetávání rozumu a jeho zdůvodnění s mystickými zážitky a zjeveným Písmem, judaistickými tradicemi a tradicemi Aristotela a Platóna.

2.1 Peklo

Peklo má v *Bibli* velmi silnou oporu, ať už je to v Matoušově nebo Lukášově evangeliu, ale také ve spisech apoštolů.²³ Zmínky se také nacházejí ve Starém zákoně, ale ty z Nového zákona byly a jsou mnohem důležitější pro tvorbu představ o Pekle v křesťanství. V průběhu staletí nabývalo Peklo dvou hlavních nábojů nebo významů. Prvním byl odstrašující, hrozící příklad, aby se lidé zdrželi hříchů. Druhý význam, který se tvořil postupně, nahrazoval hrozbu vysílanou proti ostatním výzvou, abychom trpěli v temné noci víry společenství s Kristem právě jako společenství s temnotou jeho sestupu do noci; abychom se tím přiblížili světlu Pána, abychom sdíleli jeho temnotu a sloužili spáse světa tak, že zanecháme jeho spásu pro jiné. V takovém pojetí zbožnosti není nic zrušeno z hrozné skutečnosti Pekla; je tak reálná, že sahá do vlastní existence.²⁴

Popisy pekla dosáhly ve vrcholném a pozdním středověku svého vrcholu, zvláště pak v Danteho *Božské komedii*, která je vyvrcholením několika předcházejících staletí. Představy Pekla ve středověku čerpaly sice primárně z *Bible*, ale v oběhu byly také různé apokryfy, jako například Petrova apokalypsa a kniha Henochova, ale také obrazy a později především vizionářská literatura se svými poutěmi duší.

Toto místo bylo primárně stvořeno pro padlé anděly, ale nakonec se zde jen dostávaly osoby obtížené smrtelným hříchem.²⁵ Bylo to místo temnoty, ohně,

---

23 Mt 25,41; 5,29; 13,42; 13,50; 22,13; 18,9; 8,12; 24,51; 25,30; Lk 13,28; 2 Sol 1,9; 2,10; 1Sol 5,3; Řím 9,22; Flp 3,19; 1 Kor 1,18; 2 Kor 2,15; 4,3; 1 Tim 6,9; Zj 14,10; 19,20; 20,10-15; 21,8

24 RATZINGER, Joseph: *Eschatologie: smrt a věčný život*. Brno, 1996, s. 129.

25 DINZELBACHER, Peter: *Poslední věci člověka: nebe, peklo, očistec ve středověku*. Praha, 2004, s. 94.

odporného zápachu, obydlené demony a hady, trápení, kvílení, pláče, naříkání a muk, soužení, hladu a nezměrné žízně a skřípění zubů do konce věků.²⁶ Na začátku 12. století nakreslil Honorius Autun²⁷ obraz dvou druhů Pekel. V jednom procházejí lidé taková mučení jako na zemi a ve druhém je znázorněno devět druhů mučení pro špatné duše typu neuhasitelné plameny, nesnesitelná zima, červi, hadi, odporný zápach, démoni s metlami, hrozivá temnota, ochromující hanba, skryté pohledy a zvuky a ohnivá pouta.²⁸ Tento obraz dlouho ovlivňoval představy o Pekle a jeho ozvěnu najdeme i v *Božské komedii*. Existují ale i další starší i mladší popisy, například od svaté Františky Římské, jež se velmi hluboko vryly do představ Pekla a byly dokonce použity k výzdobě kostelů a kaplí. Vidíme na nich údolí a hory, úzké mosty, které projdou pouze spravedliví do Nebe, kotle smůly a rozžhavených kovů, ohnivé řeky a jezera a další.²⁹

K dokonalosti dovedl tuto tematiku Dante, jenž čerpal z kázání a vidění světců předchozích dob, ale také rozvinul samotnou strukturu a přidal básnický talent. Vytvořil vrcholný popis Pekla. Z jeho díla také můžeme vyčíst obvyklé umístění Pekla v podzemí, lépe řečeno ve středu země. Vzniklo tedy typické Peklo se svými obvyklými znaky, jak si ho představují lidé i dnes. Zajímavostí je, že se v pozdním středověku popisy Pekla dostávaly do profánního umění typu různých básní a příběhů, kde bylo mnohdy alegoricky znázorněno.³⁰

Specifickou oblastí Pekla, se kterou se ve středověku setkáme, je předpekli.

Byla dvě: limbus patrum a limbus puerorum. Byla to místa, jež sice patří k peklu, ale jsou na jeho hranicích. Ačkoliv se s předpekli setkáváme v mnoha středověkých

26 TURNEROVÁ, Alice K.: *Historie pekla*. Brno, 1995, s. 111.

27 *Honorius Augustodunensis*. In: http://en.wikipedia.org/wiki/Honorius_Augustodunensis [cit. 1.4.2013].

Honorius Augustodunensis (1080-1154), běžně známý jako Honorius z Autun, byl populární křesťanský teolog z 12. století. Psal neakademickým způsobem, živým stylem a jeho práce byly přístupnější pro laickou veřejnost.

28 TURNEROVÁ, Alice K.: *Historie pekla*. Brno, 1995, s. 112.

29 Tamtéž, s. 100.

30 DINZELBACHER, P.: *Poslední věci člověka: nebe, peklo, očistec ve středověku*, s. 107.

textech, ve všeobecné praxi hrálo jen malou roli.

Nejvíce na okraji, tedy nejdále od Pekla, je předpekli nekřtěňátek, kde jsou duše nepokřtěných dětí, a o něco dále je předpekli otců, tedy lidí, kteří žili před Kristem. V oblíbené vizionářské literatuře se předpekli objevuje jen výjimečně.³¹ Mnohem větší zájem než o limbus patrum lidé projevovali o limbus puerorum. Podle kolujících apokryfů, konkrétně podle Petrovy apokalypsy, jsou ale děti přímo v Pekle, kde mají mučit své matky, které byly až po krk v jamách zality výkaly a hnisem a od dětí je sežehuje velký žár. Sice Kristus říkal, že dětem patří Království nebeské, ale rozpor nebyl pro tehdejší lid asi tak velký nebo o něm většina nevěděla.³² Nakonec se propagovalo tvrzení, že děti tam netrpí tak moc, což byl kompromis mezi hlasy mluvícími o absenci trestů a hlasy mluvícími o ohni a nožích pro děti, stejně tak jako tak byly zatracené.³³

2.2 Očistec

Věčnost Pekla po velmi dlouhou dobu teology (západu) trápila.³⁴ Věčné zatracení bez možnosti odpykání šlo po dlouhou dobu společně s lidovou tradicí modliteb a úkonů za zesnulé, které mají kořeny v antice a které měly duším ulehčit. Tato tradice dávala naději a teologové se ji později snažili rozpracovat příslušnými texty.³⁵ Začalo se tedy vytvářet jakési třetí místo, které není ani věčné zatracení, ale ani spasení, začal se rodit Očistec. Nutno říci, že se to týká západního křesťanství, přesněji katolického, neboť východní se ubíralo jinou cestou.³⁶ Cesta to byla složitá s náznaky již v předcházejících dobách a téma samotné bylo vnímáno více či méně kontroverzně, a tak je tomu dodnes.³⁷

---

31 DINZELBACHER, P.: *Poslední věci člověka: nebe, peklo, očistec ve středověku*, s. 85.

32 Tamtéž, s. 87.

33 Tamtéž, s. 89.

34 TURNEROVÁ, A. K.: *Historie pekla*, s. 125.

35 Srovnej: LE GOFF, Jacques: *Zrození očistce*. Praha, 2003, s. 63-68.

36 RATZINGER, J.: *Eschatologie: smrt a věčný život*, s. 130.

37 Srovnej: RATZINGER, Joseph: *Eschatologie: smrt a věčný život*. Brno, 1996, s. 130-135.

Hlavní základy, o které se opírá nauka o Očistci, leží hlavně v textech 2. knihy Makabejské (12, 43-46)³⁸, kdy Juda Makabejský žádá obět 2000 drachem za duše židovských vojáků, kteří padli v boji:

*„Nato uspořádal ve vojsku sbírku a poslal do Jeruzaléma dva tisíce drachem, aby byly přineseny za obět za padlé. Bylo to krásné a šlechetné jednání, vždyť Juda přitom myslel na vzkříšení. Kdyby nebyl přesvědčen, že padlí vstanou, bylo by to zbytečné a marné modlit se za mrtvé. On však byl přesvědčen, že těm kdo zemřeli ve zbožnosti, je připravena nejkrásnější odměna. To je vznešená a zbožná myšlenka – proto dal přinést smírcí oběti za mrtvé, aby jim byly odpuštěny hříchy.“*³⁹

Dále můžeme najít u Matouše (12, 31-32) a také u Pavla (1 Kor 3,15) jakési vykoupení ohněm, i když nejasně:

*„Pakliť čí dílo shoří, vezme škodu, ale sám spasen bude, avšak tak, jako skrze oheň.“*⁴⁰

Z výše citovaného textu můžeme vidět původ představy očistného ohně anebo také pozemských ordálů. Očistec sám pak vznikl smísením několika křesťanských textů z *Bible*, antických tradic, apokryfů, vyjádření církevních otců jako sv. Augustina, vidění Perpetuino. Tyto a další texty mluví o Očistci nepřímou a mají různou váhu a pocházejí z různých dob a umožňovaly různou interpretaci. K ustálení představ došlo během tří koncilů, a to v Lyonu, Feraře-Florencii a Tridentu. Nejpřesněji definuje očistec tridentská formule:

„Osvíceni Duchem svatým, čerpajíce z Písma svatého a ze starých podání církevních Otců, ustanovila katolická církev na svatých koncilech a nakonec na všeobecném shromáždění: je očistné místo (purgatorium), a duše, které jsou tam

---

38 Evangelickými církvemi považována za pseudoepigraf.

39 TURNEROVÁ, A. K.: *Historie pekla*, s. 125.

40 *Bible*. Praha, 1951, s. 171.

drženy, nacházejí pomoc v přímlovách věřících, ale především v oltární oběti, ve které nachází Bůh zalíbení.“⁴¹

Co se týče představ, je to stejně složité jako samotný vývoj, neboť existují představy očištěnce pozemského a podzemního.⁴² Zde se projevují vlivy místních tradic, například Očištěnc svatého Patrika v Irsku. Různé je jak místo, od hrobu po vrcholky ledovců, tak podoba samotné duše, od ptáčka po křovisko. Dále zde máme podzemní Očištěnc, tedy místo podobné Peklu se stejnými tresty.⁴³ Pro obě místa ale platí jeden hlavní rozdíl, a to je vědomí duší konečnosti jejich trestů. Pro každé místo v každé oblasti Evropy kolovalo velké množství exemplů, tudíž se mohou jednotlivé oblasti Evropy od sebe hodně lišit.

Představy Očištěnce ale do jisté míry splývají, dle mého názoru, s představami Pekla, tak to alespoň na mne působí z jednotlivých vizí.

2.3 Nebe

Nebe, Nebesa, Ráj, Eden nebo Abrahámův klín, lůno. Co mají tyto pojmy společného nebo rozdílného? Na tuto otázku je velmi těžké odpovědět, i když by asi mnozí se mnou nesouhlasili. Snad lze jen říci, že všechny tyto pojmy jednou označovaly jedno a totéž místo, ale jindy označovaly jiné místo. I když se to nezdá, vývoj představ o nebi je stejně složitý jako o očištěnci. Budu se snažit držet jednoho důležitého významu, a to pobytu (trvalého nebo dočasného) duší spravedlivých nebo svatých. Jedním z hlavních problémů je, že zde splývají mnohdy dvě místa v jedno.⁴⁴

Dalo by se říci, že se zde objevují po dlouhou dobu dvě zásadní otázky, se kterými se museli učenci a teologové vypořádat, a to:

---

41 RATZINGER, J.: *Eschatologie: smrt a věčný život*, s. 131.

42 DINZELBACHER, P.: *Poslední věci člověka: nebe, peklo, očištěnc ve středověku*, s. 66.

43 Tamtéž, s. 71.

44 Srovnej: ŠPIDLÍK, Tomáš: *Věřím v život věčný : eschatologie*. Olomouc, 2007, 149-152.

1. Jaký byl osud ráje (rajské zahrady) po pádu Adama a Evy a jeho lokalizace?
2. Osud duší spravedlivých a svatých mučedníků - tedy posmrtný pobyt?

Ač se to zprvu nezdá, obě otázky spolu úzce souvisí a jsou propleteny jako hadi na Hermově žezle. Abychom někde začali, musíme si říci, co je nesporné. Tedy že v *Bibli* máme zmínky jak o Nebi, tak i o Ráji. Nebe nebo Nebesa jsou příbytkem Božím (Žl 115, 16)⁴⁵ a v evangeliích se dočteme, že Kristus vzal s sebou do ráje i jednoho z lotrů s ním ukřižovaných (např. Lk 23, 43).⁴⁶ Ale na představu o posmrtném pobytu spravedlivých má stejně velký vliv 4. kniha Ezdrášova, jejíž popisy určily nebo naznačily mnohé z představ o posmrtném pobytu spravedlivých, i když se nemluví přímo o nebi nebo ráji. Duše

*[...] shromážděny v příbytcích se nyní těší z odpočinku pod ochranou andělů v hlubokém klidu, zatímco sláva je očekává [...] a patří na ohromné prostory, které dostanou navěky k potěše[...] tyto duše zakoušejí radost spolu s jistotou, důvěru bez pochybností, štěstí bez bázně, protože se blíží chvíle, kdy uvidí tvář toho, kterému celý život sloužili a od něhož záhy obdrží spravedlivou odměnu[...]*⁴⁷

Dále zde byla tradice z judaismu o posmrtné zahradě, kterou křesťané přejali. Velmi dobře to lze vidět na Pavlově apokalypse, ve které jsou jasně rozlišeny dva Ráje, jeden pozemský a druhý nebeský, tedy nebe. V pozemském se nacházejí duše spravedlivých, které se posléze odeberou do druhého nebeského Ráje.⁴⁸ I když tato apokalypsa nebyla uznána jako kanonická, byla velmi rozšířena a populární. Můžeme v ní vidět základ pro koncepci pozemského Ráje jako přestupní stanice pro Nebe, kde už jsou někteří spravedliví. Pozemský Ráj zde tedy dostává novou funkci jakési přestupné stanice.

45 „Nebesa jsou nebesa Hospodinova, zemi pak dal synům lidským.“

46 „I řekl mu Ježíš: Amen pravím tobě, dnes budeš se mnou vráti.“

47 DELUMEAU, Jean: *Dějiny ráje*. Praha, 2003, s. 33.

48 Tamtéž, s. 34.

Nutno ale dodat, že tato představa posmrtné přestupné stanice ke Království nebeskému, která se prosazovala od raného, ale především vrcholného středověku, se dostávala do konfliktu s tezí tvrdící, že duše člověka se dostane do Nebe nebo do Pekla až po posledním soudu. Oficiálně byl tento střet rozhodnut ve druhé polovině 14. a v první polovině 15. století, kdy se ustanovovalo něco, co by se dalo nazvat individuální soud po smrti, kdy se určí i zařazení. Také se přechodné místo změnilo z oblasti bližší Ráji na místo přechodné bližší Peklu.⁴⁹ Toto je jedna z tendencí ovlivňující vznik Očistce.

Jelikož bylo předpokládáno, že leží na zemi, byl tam také hledán. S rostoucími vědomostmi o zemi se také zmenšovala víra v jeho pozemskou existenci. Ve vrcholném a pozdním středověku také nabývá na síle představa, že byl vyzvednut do třetího ze sedmi nebí. Ale tato myšlenka nebyla nová, vyskytuje se již v tom samém Pavlově zjevení, ale sílu tato myšlenka získala až později v souvislosti s představou přestupného místa. Nebudme tedy překvapeni, když narazíme na obě tendence.

Nastínil jsem přibližně jeho polohu, ale nyní je musím popsat. Některé představy vyřeší už to, že nastalo postupné přibližování Nebe a Rajske zahrady. Velmi nám také pomůže již zmíněné zjevení Pavlovo:

„Na další cestě navštívil apoštol Pavel „zemi sedmkrát zářivější než stříbro“. Svému průvodci položil otázku: „Pane, kde to jsme?“ Anděl mu odpověděl: „Toto je místo odměny. Neslyšel jsi snad, co je psáno: Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví. Duše spravedlivých, které opustily těla, jsou na čas na tomto místě.“ Teče tu mléko a med. Každý strom rodí dvanáctkrát do roka ovoce pokaždé jiné. Vinná réva má deset tisíc výhonků a každý její keř milion oček. Až bude naše první země zničena, sestoupí toto místo z oblohy, nahradí zničenou zemi a svatí spolu s Ježíšem

---

49 DELUMEAU, J.: *Dějiny ráje*, s. 45.

*tu budou pobývat tisíc let.*⁵⁰

Odtud byl Pavel odveden do „Kristova města“, které je „celé ze zlata“.⁵¹ Z tohoto můžeme usuzovat, že došlo ke spojení popisu Rajské zahrady, obnovení slávy Jeruzaléma a Zjevení Janova.

Jistým problémem je zde Abrahámův klín. Samotní teologové ve středověku měli určité problémy s jeho pojetím.⁵² Obecně by se dalo říci, že je to přechodné místo. A v tomto je záludnost, neboť za přechodné místo je považován Očistec, někdy i limbus otců (reakce na Kristovo sestoupení do pekla), ale také Ráj je přechodné místo duší. A Abrahámův klín osciluje mezi těmito pojetími a není přísně vymezen, každá doba ho pojímá trochu jinak.

Mnozí se možná budou podívat nad tím, proč jsem sepsal takto obsáhlý exkurz do představ posmrtného bytí, když má práce začíná 17. stoletím. Není to zbytečné? Věřím, že ne, a to z důvodu velmi prostého. Považuji tento exkurz za základ pozdějších představ, bez kterého by nám mohly některé skutečnosti uniknout anebo se zdát nesmyslnými. Musím mít dobré základy, abych na nich mohl stavět, a pokud bych to zestručnil ještě více, mohl bych sám sebe svést ke zjednodušujícím závěrům, které nebudou mít platnost hodnou svého významu. Dalším argument je, že to co jsem zde načrtl, se projevuje až do dnešních dnů v eschatologii několika církví i ateistů.

3. Představy posmrtného bytí od 16. do 19. století v oficiálním pojetí

Od 16. do 19. století můžeme v západní Evropě sledovat dva hlavní proudy, a to katolický a evangelický nebo chceme-li protestantský. Jejich pojetí onoho světa se v mnohém podobají a v mnohém se odlišují.

---

50 DELUMEAU, Jean: *Dějiny ráje*. Praha, 2003, s. 35.

51 Tamtéž, s. 35.

52 Problém s línem Abraháma přetrvává dodnes a některé církve si s ním poradily šalamounsky jednoduše ho vypuštějí z moderních překladů Bible.

3.1 Pojetí Pekla a Očistce u protestantů

Hlavním a jediným pramenem této odnože křesťanství je *Bible*. Ale jak víme, je *Bible* na popisy onoho světa velmi strohá. Tato skutečnost ale nebrání tomu, aby mnohé představy převzali ze staršího vývoje. Jedním z největších rozdílů od katolické církve je zavržení Očistce jako možnosti posmrtného očištění od hříchů. Jedním z podnětů byl, mimo spasení Boží milostí a pouhou vírou, verš z Lukáše (16, 26)

[...]mezi námi a vámi propast veliká[...] ⁵³

Kde toto pronáší Abrahám, když Lazar je v jeho lůně a bohatec v Pekle. Zde je jasně ukázáno, že mezi Nebem a Peklem není nic. Verš by se dal upravit také na mezi Nebem a Peklem propast veliká. Můžeme říci, že Luther se navrátil k pojetí Pekla ze starších dob, jeho Peklo bylo Augustinovo, strašlivé a věčné.⁵⁴ Dovolím si říci, že se toto pojetí blíží Dantovu Peklu bez Očistce a přílišné strukturalizace a kde je ponechána celá hrůza jeho trestů.⁵⁵ Přibližně se tato představa místa temnoty, ohně, odporného zápachu, obydlené demony a hady, trápení, kvílení, pláče nařikání a muk, soužení, hladu a nezměrné žízně a skřípění zubů do konce věků, udržela až do 19. století a také až dodnes.

3.2 Pojetí Pekla a Očistce u katolíků

Peklo u katolické církve mělo rozmanitou evoluci ve svém pojetí a obsahu, kterou se poměrně dost odlišilo nejen od protestantského pojetí, které se navrátilo do období vrcholného středověku, ale také od svého předcházejícího vývoje. Mezi hlavními silami potridentského nebo také protireformačního období se výrazně prosadilo Tovaryšstvo Ježíšovo, jehož přívrženci jsou většinou známí jako jezuité.

---

53 *Bible*. Praha, 1951, s. 82.

54 TURNEROVÁ, A. K.: *Historie pekla*, s. 156.

55 Usuzuji podle mnohých kázání, které si se svým pekelným terorem nezdají s Danteho peklem.

Tridentský koncil mimo jiné potvrdil existenci Pekla a Očistce a přibližně je definoval.

Jezuité, jakožto jedna z nejsilnějších sil, přinesli do několika oblastí teologie a církve mnoho nových pojetí a novot. Jednou z těchto novot byl nový pohled na Peklo. Jezuitské Peklo bylo i nadále stejně hrůzné jako to předcházející (Dantovské) a zachovalo si i nadále scénérie a rozmanitost. Toto nové Peklo převzalo a zachovalo si i nadále jednu ze svých prastarých funkcí, a to že mělo sloužit k zastrašení a následnému odvrácení se od zlých a špatných skutků u nevzdělaných mas. Jezuité také museli reagovat na tendenci vzdělaných vrstev nevěřit vykreslovaným obrazům a pekelným scénériím. Vytvořili tedy určitý kompromis, kdy odstranili veškeré typy mučení a ponechali pouze mučení ohněm a veškeré obyvatele démonického nebo pekelného původu zužili na červy, kteří nikdy nespí. To nové, co přidali, byla špína měst.⁵⁶

Nové jezuitské Peklo, které vzniklo spojením přeplněného žaláře a odporné žumpy, bylo nesnesitelně odporné a klaustrofobicky přeplněné. Těla jejich obyvatel byla znetvořená, nadmutá, ochablá, malomocná, odpudivá a namačkaná na sebe. Pekelné ovzduší už nebylo plné kouře, ale lidského zápachu složeného ze špíny, výkalů, zkaženého dechu, moru a z hnisajících ran.⁵⁷ A mimo to všechno tam byli ještě červi.

Jezuité vyhnali z Pekla jeho obyvatele, tedy demony a čerty, kteří v jezuitském chápání světa dostali nový úkol, a to pokoušet lidi.⁵⁸

Pojetí nového Pekla se udrželo po velmi dlouhou dobu díky jezuitům, ti udržovali své dítě dostatečně při životě. V průběhu 18. a hlavně 19. století se sice našli příslušníci inteligence, nebylo jich málo, kteří kritizovali toto pojetí a nejen to,

---

56 TURNEROVÁ, A. K.: *Historie pekla*, s. 169.

57 Tamtéž, s. 169.

58 Tamtéž, s. 170.

začali také pochybovat o samotném Pekle. Z tohoto důvodu papež Lev XIII. roku 1879 vydal bulu, ve které potvrdil věčné Peklo a existenci ďábla.⁵⁹

Vývoj představ Očistce se v novověku výrazně neměnil. Snad jen umístění. V pojetí Očistce pozemního a podzemního zvítězilo pojetí podzemního. Pozemní Očistec jistě ustupoval do pozadí. V různých oblastech to probíhalo jinak, neboť zde musíme brát v úvahu místní specifika. V jistých případech si pozemní Očistec mohl zanechat určitou malou lokální vážnost.⁶⁰ Vítězství se dostalo podzemnímu Očistci také díky vzrůstajícímu významu Pekla, neboť byl s ním úzce spojen. I nadále měl v očistci velmi silnou a nezastupitelnou roli oheň, jakožto očišťující prvek. Významně se spíše měnil přístup k němu a strach z něho a v neposlední řadě také způsoby, jak se mu vyhnout než představy o něm samotném.

Jak u protestantů, tak i u katolíků se můžeme setkat s dvojím proudem, a to s konzervativním - někdy v literatuře nazvaným ortodoxním - a s reformistickým nebo liberálním. Ortodoxní křídlo zastává, jak z jeho označení vyplývá, doposud uznávané a platné normy a nevidí rádo nějaké snahy o jejich zpochybnění. Reformistické křídlo zase usiluje o revizi dosavadních představ. Nutno říci, že většinou má silnější pozici ortodoxní křídlo, které si také své názory uhájí, i když s malými ústupky.

3.3 Pojetí Nebe u katolíků

V předcházejících staletích, jak již bylo naznačeno, prodělalo místo pobytu spravedlivých, nebo někdy jen mučedníků, složitý vývoj. Přetrvávala tradice pobytu některých duší v Rajské zahradě, která ještě stále se měla nacházet někde na zemi, ale svým způsobem patřila také do Nebe. Pokračovalo přibližování představ Nebe a Ráje. Problém je v tom, že od počátku křesťanství jsou oba pojmy zaměňovány a znesnadňují tak jejich přesnější rozlišení a u jednotlivých autorů musíme vycházet z

---

59 TURNEROVÁ, A. K.: *Historie pekla*, s. 228.

60 MALÝ, Tomáš: *Smrt a spása mezi Tridentem a sekularizací*. Brno, 2009, s. 124-128.

jejich individuálního pojetí. Dále v 15. století přešla představa posmrtné přestupné stanice na Očistec a zdá se, že význam Ráje jako místa spravedlivých je odbourán a lidský zájem o toto místo je přenesen pouze na jeho lokalizaci na zemi a ne už na jeho další význam.⁶¹ Další záludností je, že duchovní a materiální svět se pořád silně prolínají a nejsou tak silně odděleny jako dnes. A v neposlední řadě dodnes nejsou tyto představy až tak dobře vyřešeny, jak ukáží v pozdější pasáži věnované katolické eschatologii dnes.

Jak již bylo řečeno, představy Ráje a Nebe se začaly přibližovat, v jednu chvíli byl Ráj přenesen do třetího Nebe, kde zastával místo přestupné stanice, ale zároveň byl hledán na zemi, to znamená, že byl znovu snesen na zem, ale zároveň jistým způsobem zůstal v Nebi, neboť představy Nebe a Ráje splynuly. Poté za nějakou dobu s postupujícím poznáváním země, kdy byl také marně hledán Ráj, začal znovu Ráj opouštět zemi a přesouvat se do duchovnějších oblastí. Takhle by se dal shrnout vývoj Ráje a jeho splývání s Nebem z hlediska jeho lokalizace.

Bylo naznačeno, že představy Nebe byly velmi silně ovlivněny představou Rajské zahrady, popřípadě představou skvělého města.⁶² V potridentské době nabylo na významu Peklo a Nebe se svými spravedlivými přešlo do pozadí.

V 15. a 16. století se představy Nebe ustálily. Nebude od věci připomenout popis Ráje, abychom viděli, co vše splynulo s Nebem, a tak vytvořilo představu Nebe. Použiji popis přisuzovaný sv. Basileovi :

„Obklopoval ho nekonečně průzračný vzduch a po celý rok tu panovalo stálé a příjemné teplo. Nebyly tu vichřice ani bouře, žádné krupobití, žádný zimní mráz a žádné podzimní sucho. Léto nezbavovalo květy svěžesti a plody stihly uzrát. Byla to

---

61 DELUMEAU, J.: *Dějiny ráje*, s. 45.

62 Důsledek představ obnovení Jeruzaléma po posledním soudu.

úrodná půda, z níž vytékal med a mléko, hojně zalévaná, takže dávala všechny druhy jedlých plodů v nejvyšší kvalitě. Louky tu kvetly bez přestání a růže neměly trny.⁶³

Od druhé poloviny 16. století, ale hlavně od 17. století se začal šířit názor, kdy je Nebe spojováno s královstvím nebeským/Božím a je kritizováno spojení Nebe a Ráje. Nejlépe rozdíl Nebe a Ráje vystihuje tento výrok:

„Je velký rozdíl mezi královstvím nebeským a rájem a značně se liší. Království nebeské je nad nebeskou klenbou a ráj pod touto klenbou na zemi [...] Rozkoš království nebeského spočívá v možnosti spatřit Boha a sdílet věčnou blaženost se šťastnými anděly, zatímco rajská rozkoš spočívá na krásných a vytoužených stromech a na nádherném veletoku, který ráj zavlažuje. Nebeské království navíc nespatriilo jediné oko, ani ho nezaslechlo jediné ucho.[...] Ale ráj spatřili svýma očima Adam s Evou. Zůstává bohužel bez obyvatel.“⁶⁴

V 19. a ve 20. století se projevují, tak jako u jiných částí onoho světa, abstrahující tendence.⁶⁵ Dalším zajímavým znakem je pokles víry v Očistec a také zmenšení používání samotného termínu Očistec, neboť je pořád problematickým.

3.4 Pojetí Nebe u protestantů

Podobně jako v případě Pekla přejali protestanti představu Nebe ze staršího období, dalo by se říci, že se vrátili skoro na počátek. Jak jsme si již ukázali, mělo Nebe svou vlastní vývojovou cestu. Jelikož v *Bibli* se nevyskytují přímé popisy Nebe, ale pouze určité náznaky a byla zde již určitá tradice představ, přijali protestanti model vycházející z *Bible*, ale obohacený o prvky vycházející z popisu Ráje neboli Rajské zahrady a také o prvky vycházející z Janovy apokalypsy, tedy převzali vše, co

---

63 DELUMEAU, J.: *Dějiny ráje*, s. 20.

64 Tamtéž, s. 147.

65 Srovnej: RATZINGER, Joseph: *Eschatologie: smrt a věčný život*. Brno, 1996, s. 138-141.

předchozí vývoj nabídl.

Jelikož nejsou příliš zatíženi problémy předchozího vývoje a jejich učení se zakládá pouze na *Bibli*, mají jasný bipolární systém Nebe a Pekla, kdy jedno je opakem druhého. Pravděpodobně nejlépe jejich představám odpovídá a ilustruje je představa sv. Basilea, kterou jsem již citoval výše, a odkazuji na ni.

Zde vycházím především z jejich kázání napříč různými evangelickými směry, které se v této oblasti vůbec neliší. Obecně by se dalo říci, že problematika Nebe byla po dlouhou dobu stabilní a bez zásadních změn. Nutno podotknout, že i u protestantských církví dochází ve druhé půli 19., ale hlavně ve 20. století k určité abstrakci, ale ta není tak rozsáhlá jako u katolické církve.

V intelektuálním protestantském prostředí se objevují, tak jako všude, i určité kritiky příliš konkrétního popisu Nebe. Tyto kritiky umožňují i oficiální dokumenty, které neobsahují nic, co nepochází z *Bible*, a o Nebi nebo Pekle se zmiňují jen stručně, neboť *Bible* větší prostor ani neposkytuje. Všeobecně jsou ale popisy, kde Nebe je zobrazeno jako zahrada, rozšířeny a používají se, neboť mají silné kořeny. Abstrahující tendence objevující se hlavně v posledním století, ale mající kořeny už v dřívějších dobách, odpovídají dobovému trendu. Jedním z vysvětlení může být šířící se hlubší vzdělanost a vliv vládnoucího empiricko-materialistického systému, který může být nasycen většinou jen abstraktnějšími fakty založenými na racionální činnosti mozku.

4. Vývoj představ v katolické církvi dnes

Vycházím z Eschatologie emeritního papeže Benedikta XVI.,⁶⁶ kterou napsal za

---

⁶⁶ Využiji také toto místo, abych něco vypověděl. Při čtení Eschatologie Josepha Ratzingera, emeritního papeže Benedikta XVI., jsem narazil na několik srovnání s dalšími vírami, především s buddhismem a judaismem, a velice mě zamrazilo, když jsem je četl. Tyto výpovědi použité při srovnání s křesťanstvím byly v naprosté většině přinejmenším zavádějící, ale některé přímo lživé! Jelikož jsem se kdysi zabýval buddhismem i judaismem a trochu kabalou, zarazily mě informace, které jsem tam našel. Dokonce i na wikipedii jsou mnohem přesnější informace. Překvapuje mě to také, neboť jsem předpokládal, že bývalý profesor by si měl své informace ověřit než je publikuje. Tímto odstavcem

svého akademického působení. Projevila se zde v plné míře již zmíněná abstrahující tendence.

4.1 Peklo

Co se týče Pekla, je tato *Eschatologie* velmi chudá, neboť pouze odkazuje na *Bibli* a majoritně se věnuje konceptu zla a milosrdenství. Peklo zde není téměř vůbec rozebráno a vůbec ne z pohledu, který bych mohl použít.

4.2 Očistec

Očistec je zde pojímán jako setkání s Kristem, kde je Kristus soudce - eschatos.⁶⁷ Kristus je nejen soudcem posledního dne, ale také soudcem po smrti; vstoupení člověka do prostoru jeho zjevné skutečnosti je také jeho vstoupení do konečného osudu a tím také vstupem do eschatologického ohně.⁶⁸ Očistec tedy v jeho pojetí není nadiktovaný tertulianovský⁶⁹ koncentrační tábor, kde si duše musí odpykat své vyměřené tresty. Je to vnitřně nutný proces proměny, ve které se stává Bohem a spojuje se s *communio sanctorum*⁷⁰. Setkání je proměnou, ohněm, jenž člověka přetavuje do očištěné podoby.⁷¹ Také jsem si všiml, že se dnes pojem očistec velmi málo používá v oficiálních dokumentech a je nahrazován jinými pojmy.

4.3 Nebe

Nechám promluvit autora:

---

neutočím na osobu pisatele, ale na nepřesnosti a lživé informace, které mohou v této příručce jak pro laiky, tak pro kněží napáchat mnoho nepravostí. Považoval jsem za nutné zde toto uveřejnit a doufám, že tím nikoho nepohorším, neboť jsem to udělal s dobrým úmyslem zamezit šíření nepravdivých informací.

67 *Eschatos*. In: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/eschatos-rec> [cit. 1.4.2013].

Poslední, krajní, nejzazší.

68 RATZINGER, J.: *Eschatologie: smrt a věčný život*, s. 136.

69 *Tertulián*. In: <http://www.iencyklopedie.cz/tertulian/> [cit. 1.4.2013].

Latinský církevní spisovatel (*asi 160 - +Kartágo 220) měl právnické a řečnické vzdělání. Jeho spisy, napsané v řečtině a latině, se ztratily až na *Apologeticum*.

70 *Communio sanctorum*. In: <http://www.iencyklopedie.cz/communio-sanctorum/> [cit. 1.4.2013].

Termín má dva významy: společenství se svatými věcmi a společenství mezi svatými osobami. Pouto c.s. zahrnuje: církev bojující, církev očišťující se (zemřelí, kteří dokončují své očištění) a církev vítěznou (blažení v ráji).

71 RATZINGER, J.: *Eschatologie: smrt a věčný život*, s. 137.

„Není to nehistorické místo, „do něhož“ se přichází; existence nebe se zakládá na tom, že Ježíš Kristus -jako Bůh- je člověkem, dal lidskému bytí místo v bytí Boha samotného. Člověk je v nebi tehdy a v takové míře, ve které je Krista, čímž nachází místo své existence jako člověk v existenci Boha. [...] Zakládá-li se nebe na bytí v Kristu, pak zahrnuje spoluexistenci všech těch, kteří tvoří dohromady jedno tělo Kristovo. Nebe nezná izolaci; je otevřeným společenstvím svatých a také naplněním všech lidských vztahů, které není konkurencí, nýbrž konsekvencí z pouhého otevření se Boží tváři. [...] Proto je také nebe pro každého nebem individuálním – každý vidí Boha svým způsobem, každý přijímá lásku celku ve své nezaměnitelné jedinečnosti [...] Nebe proto nelze určit prostorově, ani vně nebo uvnitř naší prostorové struktury, ale nemůže být také jednoduše odděleno jako „stav“ od souvislosti kosmu.“⁷²

5. Vize posmrtného života ve vizionářské literatuře v novověku

Použiji zde několik vizí pocházejících přibližně ze 16. do 19. století. Ukáži zde jen ty nejvýznamnější, které byly knižně nebo nějakým jiným způsobem rozšířeny. Můžeme na ně nahlížet ze dvou pohledů, a to jako na sondu do myšlení jednotlivých osob a ukázat, co si doopravdy mysleli, nebo také jako na náčrt vývoje určitého fenoménu ve vymezeném prostoru a čase u rozsáhlé skupiny lidí. Na globální představu, tedy představu větší skupiny lidí, by mohlo odkazovat rozšíření těchto vizí tehdejšími komunikačními prostředky, což může indikovat také oblíbenost, a tedy vliv na představy jiných lidí, popřípadě vyjadřovat podobné názory.

5.1 17. století

Pro toto období je asi nejcharakterističtější vize nazvaná a vydaná pod názvem *Visions of Heaven and Hell*⁷³ od Johna Bunyana. Nejcharakterističtější proto, neboť

---

72 RATZINGER, J.: *Eschatologie: smrt a věčný život*, s. 139-140.

73 *VISIONS OF HEAVEN AND HELL* by "John Bunyan". In:

http://www.cobblestoneroadadministry.org/Visionsofheaven_bunyan.html [cit. 1.4. 2013].

se zabývá nejen Nebem, ale i Peklem, a to detailně. Existují zde i jiné, například ta, jež je nazvána *A miraculous proof of the Resurrection: Or, the life to come demonstrated. Being a strange but true relation of what hapned to Mrs Anna Atherton*.⁷⁴ Tato vize také odpovídá kritériím, které jsem určil na začátku práce, a to jak z anglosaskému původu, zážitku blízkosti smrti a dalším, ale není tak obsáhlá jako Bunyanova a také se zabývá pouze Nebem. Z těchto důvodů jsem se rozhodl pro Bunyana, neboť je to nejobsáhlejší vize jak textem, tak obsahem z daného období.

Když jsem se tímto dílem zabýval, narazil jsem na některé nesrovnalosti týkající se uvedeného díla. Při ověřování poznatků o jeho původu jsem došel k závěru, že existuje řada informací o tom, že ho John Bunyan nenapsal. Jedním z častých argumentů je, že v tomto pozdním spisu jsou obsaženy různě dlouhé pasáže z jeho raných děl, především z *A Few Sighs From Hell*. Toto doslovné přepsání se nevyskytuje nikde v jeho ostatních dílech. Dalším často zmiňovaným argumentem proti autorství jsou okolnosti vzniku, kdy se měl autor pokusit o sebevraždu, ale nevykonal ji a jako odměna bylo pochybujícímu Bunyanovi ukázáno Nebe a Peklo, jak je to napsáno na začátku knihy. Za krajní psychické situace, již plánování sebevraždy je, je teoreticky možno dosáhnout stavu vedoucímu k zážitku blízkosti smrti. V té době mu bylo kolem 51 let a měl za sebou už dlouhou řadu publikací a rozsáhlou kazatelskou činnost.

Osobně tento argument nepovažuji za průkazný, protože člověk někdy za určitých okolností může začít pochybovat i o tom, čemu věří. Existují i další tendence směřující k tomu, že toto je falešná práce.⁷⁵ Pokud tematicky tuto vizi srovnáme s

---

74 DAWKS, T.: *A miraculous proof of the Resurrection: Or, the life to come demonstrated. Being a strange but true relation of what hapned to Mrs Anna Atherton*. In: <http://www.historyofscience.com/pdf/39.pdf> [cit. 1.4. 2013].

75 *VISIONS OF HEAVEN AND HELL* by "John Bunyan". In: http://www.cobblestoneroadadministry.org/Visionsofheaven_bunyan.html [cit. 1.4. 2013].

jinými jeho díly z daného období, zjistíme, že velmi liší od děl typu *A Treatise of the Fear of God*⁷⁶, která se zabývají definicí povahy strachu z Boha nebo jinými díly snažícími se spíše vysvětlit některé pasáže z *Bible*. Můžeme se tedy setkat s názorem, že je to práce Johna Bunyana, ale také s tím, že je to dílo využívající pouze jeho jméno. Uvedu jeho životopis, abych přiblížil původce, i když podle některých ne celé, vize.

Z výše uvedených důvodů je také obtížné zjistit, jestli je tato vize sepsaná přímo člověkem, který ji měl a využil pouze cizí jméno z nám neznámých důvodů anebo je autorem jiný člověk, který ji měl zprostředkovanou. Za těchto okolností je nemožné zjistit míru autocenzury a míru stylizace.

5.1.1 John Bunyan

John Bunyan se narodil 28. listopadu 1628. Následoval svého otce v drátenickém řemesle, sloužil v parlamentní armádě v letech 1644 až 1647. V roce 1649 se oženil a žil v Elstow až do roku 1655, když jeho žena zemřela. On pak se odstěhoval do Bedfordu. John Bunyan byl přijat do baptistického sboru v Bedfordu roku 1653.

V roce 1655 se stal jáhnem a začal kázat s výrazným úspěchem již od začátku této činnosti. V roce 1658 byl obžalován za kázání bez licence. V listopadu 1660 byl vzat do vězení v Silver Street, Bedford a tam vězněn po dobu 12 let až do ledna 1672. Bunyan se potom stal pastorem kostela Bedford. V březnu roku 1675 byl opět uvězněn za kázání bez licence a uvězněn na šest měsíců. Bunyan se stal populárním kazatelem stejně jako velmi plodným autorem, i když většinu jeho děl tvoří rozšířená kázání. Nebyl to žádný učenec, kromě anglické *Bible* byl značně ovlivněn Martinem Luterem. Na cestě do Londýna v roce 1688 onemocněl a zemřel v

---

⁷⁶ BUNYAN, John: *A Treatise of the Fear of God*. In: <http://ebookbrowse.com/bunyan-john-treatise-on-the-fear-of-god-a-pdf-d53199258> [cit. 1.4.2013].

domě přítele na Snow Hill 31. srpna 1688. Během svého života se zapojil do několika teologických diskuzí.⁷⁷

Víze nebe a pekla

Poté co byl autor vynesena nahoru bez svého těla do nebes uviděl toto:

„Když jsem byl poprvé přinesen do blízkosti tohoto slavného místa, viděl jsem nespočetné zástupy jasných přítomných, kteří mě vítali do tohoto požehnaného místa štěstí. A tam jsem viděl dokonalé a nepřístupné světlo, které mění všechny věci do své vlastní podstaty, neboť duše oslavených svatých jsou čiré. Nejsou osvětlené sluncem, ale všechno to světlo, které proudí s takovým průhledným jasem po celých těchto nebeských příbytcích, není nic jiného než vyzařování božské slávy.“

78

Dále říká:

„Ve srovnání s touto slávou, světlo slunce je tma, a oheň z nejméně zářivých šperků je mrtvé uhlí. Proto je to nazýváno Trůn slávy boží, kde je zář božského majestátu zjevená nejslavnějším způsobem. Bůh byl příliš jasný, abych se na něj díval, jak byl povýšen na vysokém trůnu své slávy, zatímco zástupy andělů a svatých zpívaly dále věčné hallelujah a chválí ho. Možná může být nazýván Bůh slávy, jeho přítomnost dělá nebe, to co je. Řeky potěšení neustále pramení z božské přítomnosti, a vyzařovat veselost, radost, a září všech požehnaných obyvatel nebes, sídlo jeho věčné říše.“⁷⁹

Při bližším pohledu na svaté si všimá rozdílů:

„Když jsem byl přiveden, viděl jsem mezi svatými některé, kteří se jevíli zářit s větší

---

77 *Biography of John Bunyan*. In: <http://www.ccel.org/ccel/bunyan> [cit. 1.4.2013].

78 *Visions of Heaven and Hell*. In: http://www.freecdtracts.com/testimony/john_bunyan.htm [cit. 1.4.2013].

79 Tamtéž

jasností než ostatní. Jsou mezi požehnanými různé stupně slávy?“

Andělský průvodce mu odpověděl:

„Moje odpověď tedy na vaši otázku je, že ti, kdo nejvíce milují Boha, tím více se mění do jeho podoby. To je nejvyšší sláva jakou nebe může dát.“⁸⁰

Poté byl svým průvodcem veden do Pekla:

„Brzy jsme byli obklopeni tmou mnohem černější než noc, a zápachem mnohem dusivějším než hořící síry. Moje uši byly rovněž plné hrozného křiku ze zatracených duchů, ve srovnání s tím se zvuk nejvíce nerezonujících not na Zemi zdá jako krásná hudba. [...] Pak jsme přišli na území pekla, které je v jeskyních v pekelné hloubce v centru země. Tam, v sirnatém jezeře tekutého ohně, sedí Lucifer na hořícím trůnu. Jeho hrozná oči jiskřily pekelným vztekem, tak plný vzteku, jak jeho silný hněv ho může učinit. Viděl jsem, že démoni, kteří uprchli před námi jak jsme se blížili z nebe dali na vědomí náš příchod. To spustilo v pekle vřavu, a Lucifer uvolnil hrozná rouhání proti požehnanému Bohu s nádechem arogance a pýchy. [...] Zde máme všechna utrpení pekla. Zde je neuhasitelný oheň, který nás spaluje, jezero hořící síry, které nás stále dusí, a věčné řetězy, které nás spojují. Zde je naprostá tma k našemu děsu, a červ svědomí, který nás věčně kouše. [...] "Naše oči jsou zde mučeny pohledem na ďábly, kteří se objevují ve všech tvarech a hrozných černých podobách, který jim může dát hřích. Naše uši jsou neustále mučeny hlasitým neustálým křikem prokletých. Naše nozdry jsou dušeny sirnými plameny, naše jazyky s hořícími puchýři a celé tělo je obraceno v plamenech tekutého ohně. [...] A naše svědomí jsou mučena s neustálým hlodáním červa. [...] Místo, kde jsme se v také zvyšuje naše utrpení. Je to sloučení všech utrpení, vězení, hladomorna, bezedná jáma, sirné jezero, ohnivá pec, který hoří věčně, nejčernější temnota až na věky, a konečně,

---

80 Tamtéž

peklo sama. [...] Krutost našich trýznitelů je další věc, která se přidává k našemu utrpení. Naši trýznitelé jsou d'áblové, u kterých neexistuje soucit. Zatímco jsou sami mučeni, mají přesto potěšení mučit nás.“⁸¹

Jak zde vidíme, popis Nebe je zbaven jakýchkoli zmínek o zahradě nebo městě. Jediné pojmy jsou zde příbytek a říše a tyto nám nic konkrétního neřeknou. Velmi výrazný je zde motiv záře neboli slávy, která je nejsilnější u Boha a u ostatních obyvatel různá v závislosti na jejich přijetí boží slávy. Dostali jsme se k obyvatelům těchto končin, jsou zde jak duše lidí, tak i andělé, kteří se od sebe liší pouze září. Jsou, dalo by se říci, oděni do záře. Svou roli zde hraje také zvuk, neboť je zde věčně zpíváno hallelujah. Představa zpívajících andělů je stará myšlenka, jež má oporu v *Bibli*, například v Lukášově evangeliu, kdy při narození Ježíše andělé zpívali chválu. Pokud to srovnáme s výše uvedenými popisy, je tato představa abstraktnější a nevyskytuje se zde žádná představa zahrady a města. Nejvíce se tomu blíží dnešní katolický pohled, kdy Nebe je společnost s Bohem a kdy jsme jím naplněni.

V knize *Visions of Heaven and Hell* je celá polovina knihy věnována Peklu a popisu jeho trestů. Pojetí je klasické se všemi obvyklými znaky, jako je umístění do středu země, tedy hluboko pod povrch do jeskyní, dále je zde dusivá atmosféra a výkřiky zatracených duší, oheň, věčná temnota sloužící k děsu, trestající démoni a d'áblové, vládce Pekla na svém trůnu a sirné jezero se svými výpary. Rovněž je zde vypsána celá plejáda trestů za různé prohřešky. Své významné místo má zde i červ svědomí. Nová je zde ale forma ohně, který je zde označován jako tekutý. S tímto pojmenováním jsem se zatím při studiu vizí neseťkal. Setkal jsem se s pojmem ohnivá řeka, ale zbytek byl označován běžným ohněm. Zde se ale obecně mluví o tekutém ohni. Je to nezvyklá forma pro oheň, ale velmi mi toto pojetí připomíná

---

81 *Visions of Heaven and Hell*. In: http://www.freecdtracts.com/testimony/john_bunyan.htm [cit. 1.4.2013].

žhavé zemské magma. Také se zde na několika místech připomíná nejen trápení „těla“, ale také i psychické tresty typu „*naprostá tma aby k našemu děsu*“ nebo „*Naše oči jsou zde mučeny pohledem na ďábly, kteří se objevují ve všech tvarech a hrozných černých podobách...*“

Poměrně výraznou novinkou je zde problematika ateistů. V části věnované Peklu je celá kapitola věnovaná trestání ateistů. I v dřívějších dobách se sice setkáme s odsouzením ateistů, ale v kratším rozsahu. Jinde jsem se s tak rozsáhlou částí věnovanou potrestání ateistům neseťkal.

5.2 18. století

Pro osmnácté století jsem vybral dvě vize, neboť svým významem a známostí přesahují starý kontinent a jejich stín se táhne přes 19. století až do současnosti. První pochází od George de Benneville a druhá od Emanuela Swedenborga.

Tak jako v předcházejícím příkladě jsem se snažil vybrat vizi obsahující jak popisy Nebe, tak i Pekla. Našel jsem hned dvě významné vize, které jsou nejen obsáhlé popisem zázsvětí, ale také odpovídají kritériím v úvodu. Obě vize napsali původci vizí. Rozdíl je v tom, že Benneville své dílo psal původně pro rodinu a ne pro zveřejnění, tedy mohl si dovolit menší míru autocenzury. Swedenborg psal svá díla pro uveřejnění a je možné předpokládat větší míru autocenzury. Benneville je znám především za oceánem nejen pro svou kazatelskou činnost, ale také pro lékařskou práci a spolupráci s indiány. Je dodnes ctěnou osobou. Swedenborg byl již za svého života známou osobou a to nejen díky svým vizím, ale předtím svou vědeckou prací. Jako autor je oblíben dodnes, o čemž svědčí opakovaně vydávané edice jeho děl.

U George de Benneville byla vize vyvolána silnou nemocí, která přivedla autora na pomyslný okraj. Swedenborg naopak dokázal své vize přivolávat. Nevíme jak, je ale možno předpokládat nějaký blíže neurčený zážitek, který pak mohl být vyvoláván

a tím navozován zážitek blízkosti smrti. Nebo je zde možnost jistého druhu meditačního cvičení, jak zjistíme později u Edgara Cayceho.

5.2.1 George de Benneville

George de Benneville (26.července 1703 -19.března 1793)⁸² se narodil v Londýně jako deváté dítě hugenotských uprchlíků z Francie. Jeho otec Georges de Benneville, šlechtic z Rouenu v Normandii, byl zaměstnán králem Vilémem III. V mladistvém věku cestoval jako námořní kadet do zahraničí a poznával jiné kultury. Během těchto cest prožil několik vizí a roční krizi své víry. Po dosažení plnoletosti odcestoval do Francie a usadil se v Německu, kde měl ve svých 36 letech zážitek blízkosti smrti. Neví se přesně, kde vystudoval lékařství, ale předpokládá se, že v Nizozemí nebo Německu. Z Německa se odstěhoval do USA, kde provozoval svou lékařskou praxi a učil se od indiánů používat některé byliny. Pobýval převážně ve Philadelphii a Pensylvánii. Zemřel na mrtvici 1793.⁸³

Vizi čerpám z knihy *Some remarkable passages in the life of Dr. George de Benneville, late of Germantown, Pennsylvania, who departed this life in March, 1793, in the ninetieth year of his age, including what he saw and heard in a trance of forty-two hours' duration, both in the regions of happiness and misery; together with a brief account of his cruel persecution in France for preaching the gospel.*⁸⁴

George de Benneville na jedné cestě v Německu v bouři prochládl a dostal vysoké horečky, které nešly snížit. Nemohl se ani sám najíst a jeho tělo chřadlo, až jednou o půlnoci byl oddělen od svého těla:

---

82 MORGAN, C. John – SIMONSON, C. Nelson: *George de Benneville*. In: <http://www25.uua.org/uuhs/duub/articles/georgedebenvenville.html> [cit. 1.4.2013].

83 VINCENT, Ken R. - MORGAN, John C.: *An 18th Century Near-Death Experience: The Case of George de Benneville*. In: <http://www.christianuniversalist.org/articles/nde-debenneville.html> [cit. 1.4.2013].

84 DE BENNEVILLE, George: *Some remarkable passages in the life of Dr. George de Benneville, late of Germantown, Pennsylvania, who departed this life in March, 1793, in the ninetieth year of his age, including what he saw and heard in a trance of forty-two hours' duration, both in the regions of happiness and misery; together with a brief account of his cruel persecution in France for preaching the gospel*. Germantown, 1890, 55 s. Dostupné též on-line <http://archive.org/stream/someremarkablep00wincgoog#page/n6/mode/2up> [cit. 1.4.2013].

„Přesně o půlnoci má duše byla oddělena od těla [...] a ihned jsem byl veden nahoru, jakoby v mraku, a spatřil veliké divy jejichž popsání je nad mé síly. Rychle jsem dorazil na místo, které se mým očím jevilo jako rovná pláň, tak rozsáhlá, že můj zrak nedohlédl jejího konce, naplněná mnoha druhy nádherných ovocných stromů, příjemných na pohled, vysílající tam takové vůně, že vzduch byl plný kadidla. Na tomto místě jsem zjistil, že jsem měl dva opatrovníky, jeden na pravici mé, a jiný u mé levice, krásnější než možno vyjádřit, jejichž neomezená láska a něha mě hluboce zasáhla. . . . Měli křídla, a připomínali anděly mající zářící těla a bílé oděvy.“⁸⁵

Z tohoto místa byl vzat poté na místo další:

„[...] ihned jsme se zvedli do vzduchu, a po čase dorazili na tmavé, temné místo, kde nebylo slyšet nic než pláč, nářek a skřípění zubů, - hrozné místo, je úložiště všech duší podle odsouzení s muky, smutkem, bolestí a utrpením, které si zaslouží jejich hříchy [...] Všechny nepravosti a hříchy byly sníženy na sedm tříd neboli obydlí, v nichž vládl velký zmatek, když jeden vytvořil druhý zničil. Duelant, v ohni svého hněvu, hoří proti svému nepříteli, a prochází jako plamen a buřič Pekla, jeden přes druhého. Byli tam smilníci, cizoložníci, násilníci, lakomci, zloději, opilci a pomlouvači, každá činnost a zaměstnání se svými vlastními hříchy a nepravostmi Byly tam také všechny druhy a podmínky lidí, - věštci, poslanci, popírači, advokáti, soudci a právníci. Jedním slovem, dalo se rychle zjistit, co který z nich dělal na zemi. [...] Byl jsem veden do každého ze sedmi obydlí zatracených, kde jsem viděl jednoho, kterého jsem znal na Zemi. Byli schopni vidět vyvolené z těchto příbytků, ale je nemožné k nim přejít, protože je zde mezi nimi velká propast, tak byli všichni povinni přebývat ve svých vlastních příbytcích.“⁸⁶

---

85 Tamtéž, s. 27-28.

86 DE BENNEVILLE, George: *Some remarkable passages in the life of Dr. George de Benneville, late of Germantown, Pennsylvania, who departed this life in March, 1793, in the ninetieth year of his age, including what he saw and heard in a trance of forty-two hours' duration, both in the regions of happiness and misery; together with a brief account of his cruel persecution in France for preaching the gospel.* Germantown, 1890, s. 29-30. Dostupné též on-line

Poté je vyzvednut a setkává se se zástupem vedeným Synem živého Boha, který směřuje k obydlí zatracených:

„Dorazili na místo sedmi příbytků zatracených, nevnímali jsme už více tmu, temnotu, bolest, trápení, utrpení, nářek, nebo skřípění zubů, všichni byli ticho, a příjemný klid prostoupil vším. [...] Pak prošli sedmi příbytky zatracených, a mnozí byli osvobozeni, a jsou oblečeni v bílé roucho, oni následovali nebeského hostitele, chválili a oslavovali Nejvyššího za jejich vysvobození [...]”⁸⁷

Po této události byl veden dále:

„Po tom, mě moji strážci vedli do pěti nebeských příbytků, kde jsem objevil mnoho zázraků. Někteří měli větší jas, slávu, a majestát než ostatní, a jaká byla místa, tak tací byli obyvatelé, někteří byli oblečeni do oděvů bělejších než sních, jiní zase měli průhledné tělo, a jiní zase měli bílé těla připomínající krystal. Je nemožné popsat tyto věci. Oni byli pohnuti neomezenou, hořící láskou, vycházející, a pak se vrhající se do nejhlubšího pokory; všechny jejich pohyby byly plné lásky a přátelství. . . . Jejich pohyby a chování byly oživené jasem, jsou plní světla, jako se sluneční paprsky, byl to oheň božské lásky, která rozněcovala jejich srdce oživující je ve stejném duchu. [...] Pak jsem byl veden do pěti obydlích z vyvolených. V prvním, šel před námi veliký zástup, s písní cti a slávy Nejvyššího, a vítězství získaném nad zatracenými. Oni přijali nás s triumfem, přátelstvím a láskou, zdravili nás s hlubokou pokorou, vedli nás do velké místnosti, ve které byl velký stůl pokrytý všemi druhy ovoce, nejen příjemného na pohled, ale také nadmíru lahodného na ochutnání. [...] Po tom, jsme byli vedeni do všech pěti nebeských příbytků, kde jsem viděl mnoho dalších zázraků, jenž se nedají popsat. Za prvé, mnoho vyvýšených trúnů nepřekonatelné krásy a velkoleposti, na jednom z trúnů jsem viděl Královského velekněze,

---

<http://archive.org/stream/someremarkablep00wincgoog#page/n34/mode/2up> [cit. 1.4.2013].

⁸⁷ Tamtéž, s. 32-33.

obklopeného velkým jasem, a oblečeného s nejvynikajícím majestátem, který byl zaměstnán laskavou přímluvou před svým Otcem, za všechny lidské rasy, dovolávajícího se, že jeho krveprolití bylo dostatečné k posvěcení a osvobození tisíce takových světů jako ten náš.”⁸⁸

Když autor shrnuje, co vše viděl, říká:

„Viděl jsem mnoho trúnů, paláců, chrámů, budov a staveb, a ovocných stromů, s řekami radosti tekoucí přes nebeskou zemi, která se jevila jako zahrada nebe, dokonce i ráj Boží. Je to Soudní dvůr Krále Králů a Pán Pánů. ... Je to nebeský svět, kde je Nový Jeruzalém, nebo Hora Sion, je umístěn tam, kde ňadra Abraháma, kde trpící, kteří přišli z jejich soužení jsou svěží a zapomínají na všechna svá minulá utrpení [...]”⁸⁹

Tato vize je plná zcela konkrétních popisů, z nichž mnohé jsou velmi neobvyklé. První místo, na které se autor dostává, je jakási pláň, která není ještě Nebe. Podobá se to velmi pláni, na které se setkávají duše zemřelých, jak je to popsáno v Platónově *Ústavě* v příběhu Éra z Pamfýlie. V křesťanských představách můžeme nalézt pouze nepřímé odkazy, a to v podobě ideje, kdy je uskutečňován osobní posmrtný soud, který neprobíhá ani v Nebi ani v Pekle, a teprve po jeho ukončení je duše poslaná do Nebe nebo Pekla. Ale jelikož zde není k tomuto místu řečeno více, byly by další úvahy o tomto místě pouhými domněnkami.

Z pláň je pak autor vyzvednut do Pekla. Je velmi neobvyklé Peklo umisťovat nahoru a dodnes je pevně spojená představa Pekla s pojmem dole. Benevilleovo pojetí Pekla je velmi specifické, v Pekle nejsou démoni ani čerti a pobyt zde je

---

⁸⁸ DE BENNEVILLE, George: *Some remarkable passages in the life of Dr. George de Benneville, late of Germantown, Pennsylvania, who departed this life in March, 1793, in the ninetieth year of his age, including what he saw and heard in a trance of forty-two hours' duration, both in the regions of happiness and misery; together with a brief account of his cruel persecution in France for preaching the gospel.* Germantown, 1890, s. 34-36. Dostupné též on-line <http://archive.org/stream/someremarkablep00wincgoog#page/n34/mode/2up> [cit. 1.4.2013].

⁸⁹ Tamtéž, s.39-40.

dočasný. Z toho plyne, že tresty nejsou věčné, ale dočasné, čímž se toto Peklo blíží funkci Očistce. Další popisy poměrně přesně odrážejí dosavadní tradici s propastí, ohněm, temnotou a skřípěním zubů.

Nebe se ve většině popisů neodlišuje od soudobých představ. Zajímavá je zde postava Královského velekněze, původ této postavy můžeme vidět v Epištole Pavla Židům, kde je Kristus vylíčen jako velekněz, který usmiřuje hříchy lidu. V této vizi vystupuje Kristus podobně, i když není přímo jmenován, je označen za syna Božího. Tato pasáž je tedy konkrétním rozpracováním Epištoly Pavla Židům. V jiných vizích, kázáních ani jiných informačních zdrojích jsem se s tímto motivem, aby byl takto rozpracován, nesetkal.

U dalších motivů ovocných stromů a budov odpovídajících tradici a dobovým představám je ale nezvyklé, že jsou na jednom místě spojeny představy města a zahrady. Tato kombinace je neobvyklá, většinou se vyskytuje jen jeden z těchto motivů.

5.2.2 Emanuel Swedenborg

Emanuel Swedenborg se narodil 29. ledna 1688 ve Stockholmu do zámožné a luterské rodiny. Jeho otec, Jesper Swedberg, byl profesorem teologie na Uppsalské univerzitě, děkanem Uppsalské katedrály a později se stal biskupem ve Skaře. Později byl povýšen do šlechtického stavu a rodné jméno bylo změněno ze Swedborg na Swedenborg. Emanuel Swecenborg studoval na Uppsalské univerzitě a následně cestoval po Evropě a věnoval se dalšímu studiu.⁹⁰

Vynikal v mnoha oborech, například anatomii, fyziologii, kosmologii, krystalografii a metalurgii. V nich nejen rychle obsáhl dosavadní vědění, ale také předjal pozdější významné objevy, například jeho biologické studie nervového

---

⁹⁰ SWEDENBORG, Emanuel: Nebe a peklo. Praha, 2011, s. 8.

systemu a mozku jsou považovány za první správné pochopení funkce malého mozku, mozkové kůry a synchronní činnosti mozku a plic. Jako první pochopil funkce žláz s vnitřní sekrecí. Předpověděl teorii molekulárního základu hmoty a magnetismu. Tvrdil, že naše sluneční soustava je součástí obrovského shluku hvězd známého dnes jako galaxie Mléčné dráhy. Formuloval klasickou teorii o vzniku vesmíru, časově předstihl Pierra Simona de Laplaceho a Immanuela Kanta. Vytvořil také mnoho proveditelných skic budoucích zařízení, například stáložárných kamen, letadla (modelu založeného na moderních aerodynamických principech létání), parního stroje a ponorky.⁹¹

Ve svých 55 letech se začal věnovat přirozenostem lidské duše. V této době se u něj začaly dostavovat intenzivní vnitřní zážitky a vize. Tento kontakt s duchovním světem trval dva roky a postupně se naučil ovládat své schopnosti do té míry, že byl nakonec schopen za plného vědomí pobývat současně ve světě přírodním a duchovním.⁹² Aby se mohl věnovat této nové oblasti, zanechal dosavadní úspěšné vědecké práce a kariéry a věnoval se zkoumáním vnitřního světa. Po 29 let se věnoval této problematice, až do své smrti.⁹³ Po celý život cestoval po celé Evropě a dlouho pobýval v Londýně, kde se odehrálo několik vizí. Z jeho vizí se dozvíme toto:

„Andělé ve svém souboru se nazývají nebem, poněvadž ono z nich sestává, avšak je to božství vycházející z Pána, které vplývá k andělům a od nich jest přijímáno a které tvoří nebe v celku i v jednotlivostech. [...] Poněvadž v nebi jest nekonečná rozmanitost, ani jediná společnost se úplně nepodobá společnosti druhé, ba ani jediný anděl jinému není úplně podoben. [...] Jsou tři nebe, kteráž liší se od sebe co

---

91 Tamtéž, s. 8.

92 SWEDENBORG, E.: Nebe a peklo, s. 9.

93 Tamtéž, s. 10.

nejvíce, nejvniternější, čili třetí nebe, střední, čili druhé nebe a poslední, čili první nebe. [...] Andělé mají podobu člověka. [...] V nebi není Slunce ani nic, co z něho pochází. Přece je tam však světlo a teplo. [...] Andělé nejsou ustavičně v jednom stavu, pokud jde o moudrost a lásku. Postupně se snižuje a pak se opět vrací do původní podoby. Se stavem jejich nitra se mění jejich vnější podoba. [...] Ke zřetelnějšímu znázornění, jaké jsou předměty, kteréž andělům podle souvztažnosti vždy se zjevují, hodlám zde aspoň něco uvést. Před těmi, kdož trvají v rozumnosti, objevují se zahrady a ráje plné stromů a všelijakých květin; stromy jsou tu zasazeny v nejkrásnějším pořádku a tvoří jednotlivé skupiny, k nimž vedou louhovité cesty, a kolem nichž jsou procházky, a to vše v takové kráse, že nelze toho popsat. [...] Andělé jsou lidmi, žijí pospolu, mají domy i roucha a mnoho dalšího [...] Jejich šaty odpovídají jejich rozumnosti. Ti nejpokročilejší mají roucho jako ohnivou zář, ti méně pokročilí oslnivě bílé, ještě méně moudří bílé bez lesku a ti nejméně moudří je mají různobarevná. Andělé mají šatů více a mohou je měnit podle potřeby. Ti, kdož jsou v peklech, jsou rozedraní, špinaví a ohyzdní. [...] Člověk nebude vzkříšen až o Posledním soudu a do nebe nebo pekla přijde hned po smrti. [...] Svět duchů není ani nebem ani rájem, ale středním místem mezi oběma. [...] Svět duchů se jeví jako údolí mezi skalami. [...] Cesty vedoucí do nebeského království Páně jsou lemovány olivami a ovocnými stromy. Cesty do duchovního království vavříny a vinnou révou. [...] Je právě tolik pekel jako nebeských společností. A jako jsou tři hlavní nebe, jsou i tři hlavní pekla. [...] Dábel je ono peklo, které je vzadu a je pro nejhorší hříšníky, a Satan je přední peklo, kde jsou zlí duchové. Lucifer je peklo, které se táhne až k nebi. [...] Všichni kdož jsou v pekle, se jeví v podobě svého zla. Pekelný oheň je sobectvím a láskou ke světu. [...] Skřípění zubů je ustavičnými spory a boji nepravd mezi sebou.⁹⁴

---

94 KOZÁK, Jaromír: *Nahlédnutí za oponu smrti*. Olomouc, 2006, s. 285-299.

Pro Swedenborgovy vize jsem srovnal tři různé překlady jeho díla vydané 2006, 2011 a 1932.

Swedenborgovy vize jsou specifické v tom, že motivy v nich obsažené jsou dále vysvětleny. Pokud to srovnáme s oficiálními představami, tak se zde vyskytují tradiční představy, například stromy, zahrady a podobně, navíc je zde vysvětlen jejich duchovní význam a proč je tomu tak. Co se týče architektury nebo popisu města, jsou zde pouze náznaky vyskytující se po celém textu, ale nic konkrétního a v množství a kvalitě, které mi umožňuje srovnání. Vyskytuje se zde značná rozmanitost projevující se například v rozdílnosti oděvů andělů. Tato rozmanitost vzniká podle autora stupněm přijetí Boha. Objevuje se zde rovněž motiv Nebe jakožto samotného Boha, s tímto se můžeme setkat například v dnešním pojetí Nebe, jak jsem ukázal v části věnované dnešnímu pojetí eschatologie.

Co se týče Pekla, je to obdobné jako u Nebe, kde u jednotlivých zvuků jako skřípění zubů a vizuálních motivů typu pekelného ohně, je podáno vysvětlení. Dalo by se tedy říci, že po stránce motivů a představ se dají Swedenborgovy vize zasadit mezi tradiční a odpovídající době, ale co je odlišuje, je právě ono vysvětlení. Zajímavý posun je zde v pojetí Ďábla, Satana a Lucifera. V autorově pojetí to už nejsou bytosti, ale místa Pekla. Toto pojetí se blíží pojetí podsvětí, tedy Hádu a Tartaru u Řeků.

Velmi netradiční je zde rozsáhlost vizí, která se nedá s ničím předtím ani potom srovnat, a právě již výše zmíněné srovnání, které se nenachází v žádném jiném díle, a pokud ano, tak ne v takovém rozsahu.

5.3 19. století

Pro období 19. století již existuje mnohem více pramenů, z nichž mnohé jsou známy ještě dnes a jsou dodnes vydávány. Objevuje se také první snaha o vědecký

přístup k fenoménu vizí z psychologického prostředí. Významná je publikace *Phantasms of the living* sepsaná psychologem Edmundem Gurneyem a Fredericem W. H. Myersem z roku 1883 obsahující zhruba na 700 příběhů. Jejím původním cílem byl výzkum halucinačních představ, v nichž hlavní roli hrají duchové⁹⁵. Setkáme se tady poprvé s určitým výběrem příběhů a pokusem o nějakou strukturalizaci. Jsou to krátké příběhy, které působí jako byly vytaženy z většího celku. Bohužel jsou většinou vybrány jen ty nejméně kontroverzní případy, jaké doba jejich vzniku mohla nabídnout, a pro tuto práci kniha nemá valný význam. Je ovšem důležitá z hlediska prvního vědeckého, i když psychologického zájmu o tuto problematiku.

Na zvýšený zájem o tuto problematiku poukazuje také kniha *The Peak in Darien: An Octave of Essays* z roku 1882 napsaná Frances Power Cobbe. Na začátek je nutno uvést, že autorka byla pravděpodobně ošetřovatelka a ve své praxi se setkala s vyprávěním týkajícím se smrti a tím, co je po ní.⁹⁶ Je velká škoda, že autorka napsala jednotlivé příběhy velice stručně nebo možná se lidé mající tyto vize báli o nich více mluvit. Na škodu je také fakt, že popisy a příběhy, se kterými se setkala, uvedla bez jakýchkoli jmen a dat a tudíž jsou těžko nějak zařaditelné. Z její knihy můžeme většinou pouze tušit, co se dozvěděla od pacientů. Mohu pouze říci, že se tam velmi často ve vizích opakují motivy vidění mrtvých příbuzných, vidění něčeho nepopsatelného a krásného nebo krásné hlasy. Hlavní přínos tohoto díla spočívá v tom, že fenomén klinické smrti spojený s vizemi není častý jen ve 20. století, ale je stejně častý i v současnosti.

Nakonec jsem se pro 19. století rozhodl vybrat dvě vize, a to od Daisy Dryden a Edgara Cayceho, který je na hranici 19. a 20. století, ale svou výchovou spadá do 19.

---

95 GURNEY, E. - MYERS, F. W. H.: *Phantasms of the living*. In: <https://archive.org/details/phantasmsoflivin02gurniala> [cit. 1.4. 2013].

96 COBBE, Frances Power: *The Peak in Darien: An Octave of Essays*. In: <https://archive.org/details/peakindarienano00cobbgoog> [cit. 1.4. 2013].

století.

Vize od Daisy Dryden trochu vybočuje od ostatních a to tím, že je zde ukázán pouze popis Nebe. Vizi obsahující popis Nebe a Pekla se mi zatím nepodařilo objevit, a tak jsem použil tu s podrobným vyličením aspoň jedné oblasti. V 19. století sice roste kvantita a zájem o vize, ale kvalita se nemění. Objevuje se velké množství vizí, u kterých nedohledáme původ nebo ho zjistíme jen přibližně. Daisynina vize nebyla napsána původkyní vize, ale jejími rodiči za pomoci dalších osob, se kterými sdílela je sdílela. Taktéž nebyla tato vize sepsána bezprostředně po jejich vyřčení, ale následoval určitý časový interval. Jelikož dílo bylo určeno pro zveřejnění, je pravděpodobná určitá míra cenzury a stylizace. Dílo je pravděpodobně ze všech vizí nejvíce ovlivněno stylizací a cenzurou, ale i přesto si zanechalo určitou vypovídací schopnost.

Cayceho vize jsou jiné. Původce je dokázal přivolávat záměrně, a dokonce se zachoval i postup. Cayceho vize byly ihned psány jeho asistentkou, a to doslovně. Všechny tyto záznamy dodnes existují a jsou opakovaně vydávány knižně podle tematického zaměření.

5.3.1 Daisy Dryden

Příběh, který použiji jako jeden z nejdůležitějších pro 19. století, je vize pocházející od Daisy Dryden, vydaná knižně pod názvem *Daisy Dryden: A Memoir* (1909). Tato vize je zajímavá způsobem, jakým byla získána. Tělo dotyčné nezvládlo nápor několika nemocí a po čtyři dny umíralo. V tuto dobu se dostavily vize, které dotyčná vyprávěla. Okolnosti jsou dosti specifické, neboť nastaly vize typické pro klinickou smrt, ale není jisté, kdy smrt nastala. Z náznaků je možné vyvodit, že dotyčná měla stavy jevící se jako bezvědomí, během něhož některé mohla mít. Další vysvětlením je možnost, že zažila stavy podobné, jaké měl Swedenborg. Toto ale

nebylo dodnes objasněno a vysvětleno.

Daisy Irene Dryden se narodila 9. září 1854 v Marysville v Kalifornii.⁹⁷ Byla vychována ve věřící rodině a byla racionálním typem člověka. Nebyla vzdělávána v mysticismu nebo nějaké linii tehdejšího spiritismu.⁹⁸ Měla starší sestru a mladšího bratra (ten zemřel ve věku šesti let o sedm měsíců dříve). Chovala se ve většině ohledů jako ostatní děti.⁹⁹ Její otec byl Rev. David Anderson Dryden, příslušník metodistické episkopální církve.¹⁰⁰ Její vize začaly v desíti letech po tom, co dostala po žlučnickovém záchvatu břišní tyfus.¹⁰¹ Po několikátýdenní horečce se její stav začal zlepšovat, začala znovu zpívat a nabírala sílu. A tady začala mít vize Nebe (zbývaly jí čtyři dny života).¹⁰²

Když měla po několikáté vizi, řekli jí, ať jim něco popíše z druhého světa.

Odpověděla:

„Nevidím zde žádné domy jen místa setkání s ostatními .¹⁰³ (tím reagovala na citát, který jí byl přečten z Bible, Jan XIV, 1-2) [...] nebeské květiny a stromy které zde moc miluji, protože jsem je viděla a jsou krásnější než si dokážeš představit [...]”¹⁰⁴

Dále slyšela zpěv andělů, které vidí míle a míle daleko.¹⁰⁵ Když jednou poslouchala zpěv své sestry o andělích, namítla, že andělé nemají křídla, že je nepotřebují.¹⁰⁶ Při jednom rozhovoru s matkou, která se ptala na zemřelého syna, odpověděla, že je oděn v bílém světle.

---

97 DRYDEN, S. H. - HIGGINS, Frank Levi: *Daisy Dryden: A Memoir*. Boston, 1909, s. 13. Dostupné též on-line <http://archive.org/stream/daisydrydenamem00higggoog#page/n13/mode/2up> [cit. 1.4. 2013].

98 Tamtéž, s. 5.

99 Tamtéž, s. 20.

100 Tamtéž, s. 13.

101 Tamtéž, s. 31.

102 Tamtéž, s. 33.

103 Tamtéž, s. 38.

104 Tamtéž, s. 39.

105 Tamtéž, s. 43.

106 Tamtéž, s. 49.

Vize Daisy Dryden není tak obsáhlá jako předešlé, ale přesto obsahuje mnoho shodných znaků se soudobou představou posmrtného bytí. Naprosto v ní převažuje představa Nebe jako Rajské zahrady bez jakéhokoli náznaku architektury a odmítnutí představy města. Objevují se zde pouze místa k setkávání, což indikuje skutečnost nějakých společných setkání. Tak jako dříve se zde setkáváme s motivem zpěvu a andělů. Novým motivem, který se zde objevuje, je motiv andělů bez křídel, což se výrazně liší od soudobých představ, které preferují okřídlenice. Odění světlem taktéž nevybočuje od soudobých představ.

5.3.2 Edgar Cayce

Edgar Cayce se narodil 18. března 1877 na farmě v Kentucky. Ve svých šesti letech tvrdil, že dokáže mluvit se svými zemřelými příbuznými. Ve svých 21 letech se stal prodavačem v papírnictví a přibližně v této době ho postihla paralýza hrdelních svalů a hrozila mu nevratná ztráta hlasu. Lékaři, kteří ho léčili, nebyli ale schopni určit příčinu paralýzy, a tak se obrátil na přítele, aby mu pomohl se dostat do hypnotického stavu.¹⁰⁷ Ve stavu hypnózy nadiktoval terapii a doporučil léky, které ho úspěšně vyléčily. Jeho diagnostický talent poté využívali doktoři z Hopkinsvillu a Bowling Green. Nevyhledávali ho ale jen lékaři, také obyčejní lidé ho prosili o pomoc. Zemřel 3. ledna 1945 ve Virginia Beach.

Cayceho navazování vizí bylo specifické v metodě, kdy se soustředěním a ovládním dechu snažil dosáhnout utlumení tepu, a tedy dosažení zážitku blízkosti smrti. Nejedná se tedy o klinickou smrt jako takovou, ale o kontrolovaný stav, který ji simuluje a vytváří vědomý proces, který je identický s klinickou smrtí. S podobnými dechovými technikami se můžeme setkat například v józe.

Po opuštění svého těla popisuje Cayce cestu své duše skrze tmavé osamělé

---

¹⁰⁷CAYCE, Edgar: *Tajemný svět*. Bratislava, 2006, s. 3.

místo ke světelnému paprsku:

„Jak jsem se pohyboval po této cestě světla, začal jsem si postupně uvědomovat různé úrovně, na kterých je pohyb. Na prvních úrovních jsou nejasné, strašlivé tvary, groteskní formy jaké člověk vidí v nočních múrách. Při postoupení se začínají objevovat na obou stranách znetvořené lidské formy se zvětšenou nějakou částí těla. Opět je zde změna, začal jsem si být vědom šedých zahalených forem směřující dolů. Postupně se stanou světlejší. Pak mění směr a tyto formy se pohybují nahoru a barva rób rapidně zesvětluje. Dále se tam začínají objevovat na obou stranách nejasné obrysy domů, stěn, stromů a tak dále, ale vše je nehybné. Jak jsem prošel dál, bylo tam více světla a pohybu v tom co se zdálo být normální města a obce. S růstem pohybu jsem si začal uvědomovat zvuky. Nejprve nejasné hřmění, potom hudbu, smích a zpěv ptáků. Zde bylo více a více světla, barvy začaly být velmi krásné a je zde zvuk nádherné hudby. Domy zůstaly vzadu a ve předu je pouze směs zvuku a barvy. Náhle jsem přišel k Sálu záznamů. Je to sál bez zdí a bez stropu ale jsem si vědom starého muže, který mi podává velkou knihu, záznam jedince, pro kterého hledám informace.“¹⁰⁸

Jak můžeme sami vidět, je tato vize poměrně neobvyklá. Autor zde nepoužívá žádný z termínů jako Nebe nebo Peklo, ale úrovně. Nejprve se zdá, že prochází jakousi obdobou Pekla, na což odkazují různé kreatury, a posléze se dostává do vyšších úrovní, které by se daly nazvat Nebe s městem, stromy a hudbou. Jelikož byl Cayce velmi věřící člověk, dalo by se předpokládat, že se zde objeví tradiční obrazy a motivy, ale není tomu zcela tak.

Co se týče Nebe, nacházejí se zde obvyklé popisy města, v tomto případě to vypadá, že ne jednoho, nebo domů a zmínka o stromech odkazuje na zahradu. Motiv

---

108 Edgar Cayce's Near-Death Experiences. In: <http://www.near-death.com/experiences/cayce01.html> [cit 1.4.2013].

hudby je zde také velmi silný a hlavně spojen s Nebem. Nebe, jestli ho tak můžeme nazvat, je rozděleno do dvou oblastí. První je již zmíněné město nebo města se zahradou. Druhé je vyšší, bereme v úvahu, že duše stoupala, je nejasně popsáno jako směs hudby a barev.

U Pekla se zde neseťkáváme s jakoukoli zmínkou o zvuku jako u Nebe. Peklo se zde zdá být strukturováno na dvě oblasti. V první oblasti se vyskytují blíže neurčené strašlivé tvary. Pokud bychom chtěli použít biblickou slovní zásobu, tak by se to dalo označit za démony nebo čerty. Ve druhé sféře se nacházejí už lidské bytosti, ale s deformovaným tělem. Můžeme se jen domnívat, zda se jedná o trest.

Novým motivem je Sál záznamů, se kterým se v předcházejících vizích neseťkáme, a také nemáme pro něj přímou oporu v *Bibli*. Tento jev je netradiční, ale ne jediný. Ve vizích ze 20. století se tento motiv objevuje vícekrát. Je otázkou, zda máme považovat polohu Pekla nad světem za novost nebo ne, jelikož se tento motiv vyskytuje již dříve u George de Benneville. Záhadou jsou ony šedé formy, kterým se během svého pohybu nahoru a dolů mění vzhled k jasnějšímu. Jelikož zde nebyl popsán nějaký blíže upřesňující prvek, můžeme se pouze domnívat, co tyto formy představují. Ze zkušenosti s různými vizemi z dřívějších, ale i následujících staletí, se odvažují navrhnout jeden možný výklad. V předchozích jsme se setkali s jistou strukturalizací Nebe, kde o zařazení rozhoduje kolik jaká duše přijme do sebe Boha (respektive slávy, lásky), tudíž tyto formy nebo duše mohou ukazovat takový přechod z jedné fáze do druhé, a to v závislosti na míře přijetí nebo nepřijetí Boha.

Závěr

Ve své práci jsem se zabýval představami posmrtného života, jež jsou zobrazeny ve vizionářské literatuře. Pojem vizionářská literatura má mnoho významů, a proto jsem ji nejprve definoval jako literaturu obsahující vize popisující posmrtný život, tedy onen svět. Pro komplexnost své práce jsem definoval určitá kritéria. Jedním z kritérií je její větší dobová známost, tím vize mohla mít určitý vliv na smýšlení lidí anebo vyjadřovat myšlenky určité skupiny osob. Proto jsem se snažil nalézt a zpracovat prameny vydané knižně nebo nějakým jiným masovým způsobem.

K jednotlivým obdobím jsem přiřadil vždy ten nejznámější pramen nebo prameny. Rozhodl jsem se pro to nejjednodušší rozdělení přibližně podle staletí. Zkoušel jsem i jiné možnosti, ale k vybranému množství a druhu pramenů se toto rozdělení hodí nejlépe. Toto dělení je tedy přibližně podle staletí, ale jejich hranice nebudou přesně matematické, příkladem může být dlouhé 19. století, které končí začátkem 1. světové války. Může se zdát zvláštní, že na tak dlouhé období sahající od 17. do konce 19. století, jsem poukázal jen na několik málo příkladů. Jedním z důvodů je doporučený rozsah práce a také to, že jsem se snažil použít jen ty nejznámější a nejrozšířenější příklady vizionářské literatury, jejichž povědomí bylo v myslích lidí po dlouhý čas.

Oblast mého zájmu se vztahovala na západní Evropu a Severní Ameriku, tedy na oblast anglofonní, a to z důvodu přístupnosti pramenů, mých jazykových znalostí a možností a také podobností, provázaností a příbuzností kultury v této oblasti. Ale využil jsem také pramen, jenž pochází od Emanuela Swedenborgana, tedy Švéda. Tato skutečnost je umožněna tím, že pobýval několikrát v Anglii a měl tam několik svých vizí, ale také proto, že jeho vize byly velmi rozšířené jak v Anglii, tak ve Spojených státech a jejich stín se táhne prokazatelně v těchto oblastech až do 19.

století. Z náboženského hlediska se jedná o oblasti převážně protestantské s katolickou menšinou a v pojetí posmrtného bytí vycházejí ze stejných zdrojů a vývoj byl po dlouhou dobu společný.

Dalším kritériem pro výběr a zařazení do této práce mimo již zmíněných, tedy vize, větší dobové rozšíření, v době od 17. do 19. století, anglofonní oblast, byly okolnosti vzniku vize. Konkrétně vize vzniknuvší při zážitku blízkosti smrti, který většinou nastává při klinické smrti. Jedním z důvodů, proč jsem si vybral kritérium klinické smrti je, že to je mezní, vypjatá životní situace, ve které se opravdu projeví, v co člověk věří. Mám zkušenost, že pouze extrémní životní situace ukáží, v co člověk věří, a jaký doopravdy je.

Tyto všechny důvody vysvětlují, proč zde mám jen několik vizí na století. Samozřejmě čím starší období, tím méně je známých a rozšířených zpráv, dalo by se říci, že tento počet do minulosti klesá geometrickou řadou v každém století. Tak se mi to jeví a vycházím z vlastních nálezů podle zadaných parametrů. To ale neznamená, že neexistuje bohatý počet těch lokálních vizí, které ale nejsou rozšířeny na velkém území. Je velmi pravděpodobné, že se počty nalezených vizí budou také měnit podle zadaných měřítek.

V této práci jsem se snažil zjistit nejčastěji se opakující obrazy nebo symboly a jejich porovnáním s oficiálními církevními dogmaty jsem ukázal případné proměny. Proto jsem také musel vytvořit přibližný vývoj křesťanské eschatologie, tedy posledních věcí člověka, ve sledované době, abych ho mohl porovnat s vizemi. Vypracoval jsem ho na základě dostupných dokumentů a ne na základě umění, které některé oblasti zkresluje. Z toho důvodu jsem začal na přelomu středověku a novověku, kdy jsou položeny základy. Upozorňuji, že pro středověk byla pramenná základna kusá a rozmanitá a mé závěry tudíž nejsou definitivní a směrodatné. Pro

vývoj ve 20. století platí zase něco jiného, neboť literatury k tomuto tématu se objevuje více v různé kvalitě, ale dodnes není tato kapitola církevní eschatologie plně uzavřena a plně dokončena.

Duchovní a ideový vývoj člověka je v mnoha oblastech velmi obtížné, ne-li nemožné zrekonstruovat, ale pokusil jsem se nastínit alespoň oblast, pro kterou jsou prameny a která také byla pro tehdejší lidi důležitá, neboť ideový svět člověka má také nezanedbatelný vliv na jeho jednání.

Prozatím se fenoménu klinické smrti a vizím, které ho často provázejí, lidé věnovali z lékařského a náboženského hlediska, ale poměrně dost se tomu dnes věnují různé zájmové skupiny a nadšenci a je produkována popularizační a popularizačně-naučná literatura různé kvality. Podle mých informací se klinické smrti věnuje vědecká veřejnost zatím 40 let a zájem je přenesen primárně na 20. století. Většinou se této problematice věnují čistě z hlediska lékařského nebo čistě z hlediska vývoje fenoménu samotného. Já jsem se této problematice chtěl věnovat z historického hlediska jako vývoji představ v určitém vymezeném prostoru a čase (do 19. století) a srovnat ji s křesťanskou eschatologií. Tato práce je tedy v určitých směrech interdisciplinární, což doufám není na škodu.

Mým přáním bylo vytvořit nástin vývoje představ o posmrtném bytí, a to konfrontací oficiálních církevních představ s představami pocházejících od jednotlivých autorů ze světského i duchovního prostředí.

Nyní shrneme, co jsme se dozvěděli ze zde uveřejněných pramenů.

Nebe

U Nebe zde hraje velmi významnou roli motiv zahrady, který se objevuje téměř ve všech vizích mimo prvního popisu, který je na popisy okolí poměrně skoupý a

který se především věnuje popisu bytostí. Pokud není přímo zmiňovaná zahrada, tak je tento motiv nahrazen zmínkou o stromech nebo květinách. Můžeme vyslovit různé domněnky, proč je motiv zahrady tak pevně spojen s představou Nebe a posmrtného bytí pro vyvolené. Někteří by mohli argumentovat přetrvávajícím pohanským motivem Elysejských polí nebo, jak jsem uvedl na začátku v části věnované teologii, spojením zahrady Edenu s Nebem anebo nakonec povznesením Rajske zahrady do třetího nebe. Tyto všechny názory jsou ale pouhé teze a možnosti, které není možno dokázat.

Zajímavý je vývoj motivu města nebo architektury, který se ukázal velmi proměnlivý a složitý. Pokud to zrekapitulujeme, vyskytuje se zde jednou zmínka Johna Bunyana o příbytcích, poté je zde zmínka George de Benneville o trůnech, palácích, dalších stavbách a Novém Jeruzalémě, dále je zde Swedenborg se svými místy setkání, které se podobají pojetí příbytků Johna Bunyana a také možné náznaky jiné architektury a nakonec 19. století, kdy je jakékoli město vizí Daisy Drydenové odmítnuto, ale jsou zde zmíněna i nadále místa setkání a v druhé vizi Edgara Cayceho je zde zase zmíněno město. Nejvíce jsou zde tedy zastoupeny motivy místa setkání, ale generálně tyto motivy shrnout nelze, neboť jsou příliš proměnlivé.

Výrazným motivem se zde ukázalo světlo, sláva, láska nebo jas, který vyzařují bytosti nacházející se v daném místě a vyskytující se ve všech vizích. Kromě Daisyniny vize autoři také zmiňují různý stupeň jasů nebo barvu jednotlivých postav, přičemž je naznačeno, že to souvisí s přijetím boží lásky a blízkosti Bohu. Co se týče struktury nebo rozvržení Nebe souvisí tento motiv s motivem světla a jeho intenzitou, přičemž intenzita klesá od středu k okraji.

Významná je zde hudba, která je zmíněna všemi vizemi mimo Swedenborgovy.

Další motivy jsou ale méně frekventované a nacházejí se pouze u jednotlivých vizionářů. Nejvýraznějšími z nich je Královský velekněz prosící za lidi a Síň záznamů. Na první pohled by se mohlo zdát, že tyto motivy nemají oporu v Bibli, ale opak je pravdou. Původ postavy Královského velekněze můžeme vidět v Epištole Pavla Židům, kde je Kristus vylíčen jako velekněz, který usmiřuje hříchy lidu. Ve vizi není přímo řečeno, že je to Kristus, ale naznačují to dvě indicie, a to že se modlí k Otci, což by samo o sobě nestačilo, vezmeme-li v úvahu, že Otec je jedno z obecných označení pro jednu z podob Boha, ale ve spojení se zmínkou o jeho krveprolití je toto již dostatečně jasné. Tato pasáž je tedy konkrétním rozpracováním Epištoly Pavla Židům. U Síň záznamů je to složitější, ale pokud vezmeme v úvahu tradici knihy života, mohlo by to mnohé vysvětlit.

Pokud shrneme Nebe, tak všechny motivy mají větší či menší oporu v *Bibli*, i když to na první pohled nemusí být hned jasné.

Peklo

Peklo v pojetí těchto vizí prochází výrazným vývojem. Toto místo je zmiňované ve všech vizích mimo Daisy Dryden. To, co je společné pro všechny popisy, je výskyt trestů pro duše, temnota, jistý způsob dělení Pekla, hluk a temnota.

Ostatní motivy nejsou obsaženy u všech. Tak například ďáblové se vyskytují v první vizi a pak už ne. Co se týče Ďábla nebo pekelného vládce mění se i jeho pojetí. V první vizi je to postava odpovídající oficiální představě padlého anděla, ale v další zmínce, která se nachází u Swedenborga, je pojetí zcela jiné. V autorově pojetí Ďábel, Satan a Lucifer už nejsou bytosti, ale místa Pekla. Toto pojetí se blíží pojetí podsvětí tedy Hádu a Tartaru u Řeků.

Propast se také nachází jen v prvních dílech. Obecně by se dalo říci, čím starší

vize, tím bohatší na geografické detaily a detailní popis trestů.

Vývojem neprošel jen interiér Pekla, ale také jeho umístění, kde se pouze v první umísťuje do středu země podle soudobých tradic a později nad zem, což je velmi neobvyklé a odporuje to oficiálním představám a tradicím. Taktéž jsou od druhé vize z Pekla odstraněni veškerí pekelní služebníci, co se týče čertů a démonů. Vývoj oblasti trestů se totiž vyvíjel směrem k jakémusi samopotrestání, kdy duše lne k tomu, k čemu lnula na zemi, a tím je vlastně trestána. Pekelné tresty ale nejsou věčné a je možné uniknutí skrze přijetí Boha, popřípadě určitému druhu pokání, alespoň to vyplývá od druhé vize. Nabírá tedy toto místo určité funkce, se kterými se můžeme setkat spíše v katolickém Očistci. První vize je ale i nadále Peklo s věčnými a velmi krutými tresty, s ďábly a vším, co dělá Peklo Peklem.

Významným prvkem, který se zde objevuje a nemá žádné pevné základy v *Bibli*, je třetí místo, tedy ani Nebe, ani Peklo. Jasně o tomto místě mluví Benneville a Swedenborg. U Bunyana není o tomto místě žádná zmínka a u Cayceho je to těžké určit, ale jsou patrné náznaky. Toto místo se většinou vyskytuje jako pláň a její pojetí se podobá místu, na kterém se setkávají duše zemřelých, jak je to popsáno v Platónově ústavě v příběhu Éra z Pamfýlie. V křesťanských představách můžeme nalézt pouze nepřímé odkazy, a to v podobě ideje, kdy probíhá osobní posmrtný soud, ovšem ani v Nebi ani v Pekle, a teprve po jeho ukončení je duše poslaná do nebe nebo pekla. Ale jelikož zde není k tomuto místu řečeno více, byly by další úvahy o tomto místě pouhý domněnkami.

Pokud to shrnu, tak obraz posmrtného života ve vizionářské literatuře v novověku podléhá vývoji tak jako v předcházejících staletích bez ohledu na to, jak se vyvíjí příslušná dogmatika v církvích, ale nikdy se neodchyluje na přílišnou vzdálenost od věroučných základních motivů, i když někdy používá a rozpracovává

méně obvyklá témata a jevy. I nadále ale obsahují určité neměnné motivy.

Když to porovnáám s církevní dogmatikou, tak mi vyplyne, že už dlouho se církev neřídí vizemi tak jako ve středověku, kdy oficiální představy šly ruku v ruce s vizemi, a dnes uměle navazuje někde, kde se jí zachce, a tudíž se více projevuje disproporcionalita mezi vizemi a církevní dogmatikou, i když pramení obě ze stejné víry, a to platí jak pro katolickou, tak pro protestantské církve. Dnešní trend je takový, že se církev snaží použít některé vizionářské obrazy, ale pouze pro racionální vysvětlení daného tématu v abstraktním pojetí.

Tato práce samozřejmě, jak jsem již mnohokrát zmiňoval, není vyčerpávající studií, ale pouze určitým náčrtem, k němuž vedl nedostatek podobných studií a pokračující zavrhování využití zážitků blízkosti smrti pro pochopení vývoje ideového světa lidí. Samozřejmě že existují studie a knihy snažící se zrekonstruovat vývoj a představy lidí, ale většinou používají dohromady jak prameny oficiální, tak neoficiální, umělecké představy s literárními. V této oblasti bych raději doporučoval jisté členění a vymezení kritérií.

Výzkum v této oblasti má mnoho možností a já jsem si vybral jen jednu z nich, a to skrze zážitky blízkosti smrti. Tento název ještě i dnes má v našich končinách nádech ne odbornosti a duchaření, i když bezdůvodně. V západním světě má tento fenomén za sebou již asi 40 let seriózního výzkumu se zajímavými výsledky, které stále více ničí imaginární spojení této oblasti s halucinacemi. Česká kotlina má tedy v této oblasti dveře otevřené pro další tvorbu, neboť tento fenomén je rozšířen celosvětově a setkáme se s ním i u nás, ale musíme hledat.

Nepovažuji toto dílo za průkopnické, ale spíše za motivační k dalšímu studiu. Budoucnost určitě v této oblasti udělá pokroky a různě velké pasáže v této práci budou opraveny anebo zcela překonány, ale to nechám dalším generacím.

Mohou se třeba vydat směrem souvislosti zážitků blízkosti smrti a spiritismu nebo v strachu ze smrti 19. století nebo fenoménu víry v upíry. Cest je mnoho stačí si vybrat.

Seznam pramenů

Bible. Praha, 1951, 1101 s.

COBBE, Frances Power: *The Peak in Darien: An Octave of Essays*. Boston, 1882, 266 s. In:

<https://archive.org/details/peakindarienano00cobbgoog> [cit. 1.4. 2013].

DAY, John W. - PARKER, Theodore: *Biography of Mrs. J. H. Conant, World's Medium of Nineteenth Century*. Boston, 1873, 322.

DAWKS, T.: *A miraculous proof of the Resurrection: Or, the life to come demonstrated. Being a strange but true relation of what hapned to Mrs Anna Atherton*. In:

<http://www.historyofscience.com/pdf/39.pdf> [cit. 1.4. 2013].

DE BENNEVILLE, George: *Some remarkable passages in the life of Dr. George de Benneville, late of Germantown, Pennsylvania, who departed this life in March, 1793, in the ninetieth year of his age, including what he saw and heard in a trance of forty-two hours' duration, both in the regions of happiness and misery; together with a brief account of his cruel persecution in France for preaching the gospel*. Germantown, 1890, 55 s.

DRYDEN, S. H. - HIGGINS, Frank Levi: *Daisy Dryden: A Memoir*. Boston, 1909, 58 s.

GURNEY, Edmund: *Phantasms of the living*. Londýn, 1886, 733 s. . In:

<https://archive.org/details/phantasmsoflivin02gurniala> [cit. 1.4. 2013].

Heidelbersky katechismus. Brno, 1949.

HYSLOP, James H.: *Contact with the other world; the latest evidence as to communication with the dead*. New York, 1919, 493 s.

SLÁDEK, Miloš: *Vítr jest život člověka aneb život a smrt v české barokní próze*.

Jihočany, 2000, 323 s.

SWEDENBORG, Emanuel: *Nebe a peklo*. Praha, 2011, 430 s.

UNDERHILL, Evelyn: *Mysticism; a study in the nature and development of man's spiritual*

consciousness. Londýn, 1911, 587 s.

VENABLES, Edmund - ANDERSON, John Parker: *Life of John Bunyan*. Londýn, 1888, 195 s.

DAWKS, T.: *A miraculous proof of the Resurrection: Or, the life to come demonstrated. Being a strange but true relation of what hapned to Mrs Anna Atherton*. In:

<http://www.historyofscience.com/pdf/39.pdf> [cit. 1.4. 2013].

http://www.freecdtracts.com/testimony/john_bunyan.htm

<http://www.near-death.com/experiences/cayce01.html>

Seznam literatury

ARIÈS, Philippe: *Dějiny smrti I*. Praha, 2000, 358 s.

ARIÈS, Philippe: *Dějiny smrti II*. Praha, 2000, 410 s.

BOICE, Montgomery: *Základy křesťanské víry*. Praha, 1999, 647 s.

CAYCE, Edgar: *Tajemný svět*. Bratislava, 2006, 112 s.

CORVISIER, André: *Tance smrti*. Praha, 2002, 126 s.

ČERNÝ, Václav: *Až do předsíně nebes*. Praha, 1996, 457 s.

DELUMEAU, Jean: *Dějiny ráje*. Praha, 2003, 288 s.

DELUMEAU, Jean: *Hřích a strach: pocit viny na evropském Západě ve 13. až 18. století*. Praha, 1998, 722 s.

DINZELBACHER, Peter: *Poslední věci člověka: nebe, peklo, očistec ve středověku*. Praha, 2004, 151 s.

KALISTA, Zdeněk: *České baroko*. Praha, 1941, 351 s.

KOZÁK, Jaromír: *Nahlédnutí za oponu smrti*. Olomouc, 2006, 415 s.

KÜNG, Hans: *Věčný život?* Praha, 2006, s. 257 s.

LE GOFF, Jacques: *Zrození očistce*. Praha, 2003, 372 s.

LORENZOVÁ, H. - PETRASOVÁ, T.: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Praha, 2001, 425 s.

MALÝ, Tomáš: *Smrt a spása mezi Tridentinem a sekularizací*. Brno, 2009, 351 s.

MOODY, Raymond: *Život po životě*. Praha, 1994, 323 s.

OHLER, Norbert: *Umírání a smrt ve středověku*. Jinočany, 2001, 409 s.

RATZINGER, Joseph: *Eschatologie: smrt a věčný život*. Brno, 1996, 195 s.

ŠPIDLÍK, Tomáš: *Věřím v život věčný*. Olomouc, 2007, 250 s.

TURNEROVÁ, Alice K.: *Historie pekla*. Brno, 1995, 245 s.

VAŠICA, Josef: *Smrtí tanec*. Praha, 1941, 166 s.

<http://www25.uua.org/uuhs/duub/articles/georgedebenneville.html>

<http://www.ccel.org/ccel/bunyan>

http://www.cobblestoneroadadminstry.org/Visionsofheaven_bunyan.html

<http://www.christianuniversalist.org/articles/nde-debenneville.html>

<http://lekarske.slovniky.cz/pojem/gangliova-bunka>.

<http://www.mediprax.cz/index.php?id=aed.html>.

www.soudom.cz/Ucebnice/Zdravoveda/Ctvrty_rocnik/1.pdf.

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/eschatos-rec>

<http://www.velkaepocha.sk/2011100318106/Klinicka-smrt-Shrnuti-triceti-let-vyzkumu-cast-1.html>.

<http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/medicina/neurologie-nemoci-vysetreni/smrt-mozku-priznaky-projevy-vysetreni>.

Resumé

If I sum it up, so the picture afterlife in visionary literature in modern times will change as in previous centuries, regardless of how it develops appropriate doctrine of the Church, but never deviates too far away from the basic doctrinal themes, though sometimes used and develops the less common issues and phenomena. But I still contain some constant themes.

When I compare it with religious dogmatics, let me reveal that for a long time not governed by the Church visions as in the Middle Ages, when the official ideas went hand in hand with the visions, and now artificially connected somewhere where it wants, and therefore more apparent disproportionality between visions and religious dogmatics, although both stem from the same faith, and this applies to both the Catholic and Protestant churches. Today's trend is that the Church is trying to use some visionary pictures, but only for a rational explanation of the topic in an abstract concept.